

המציפה

ערזון שבועי

לכל עניני החיים, לספרות ולמדעים ולכל עניני היהודים.

יוצא לאור בכל ערב שבת.

מחיר ההתימה על המצפה

כאישור אונגן:
לשנה 7.00
רבעי שנה 3.50
לרבע 1.75

כאישור:
לשנה 8.00
ביתר הארצות:
לשנה 9 חתרים — 9.50 פראנק.

”רמת המצפה”
נכנסת עתה בגליון עצמו. הגדול עתה משהיה ומכיל חסר ספרותי יותר מאשר עד כה.
אין הנחה מהמחיר.

מחיר גליון בודד 14 הלר.
מחיר מודעות או הזכרות לנפטרים
לפי גדל השטח.
ברכת מז"ט 60 הלר. הודעת אירוסין כתר.
זו או זו בראש הגליון שני חתרים
המשנה מקומו עליו להודיענו מיד לא
רק שם מקומו החדש. כ"א גם שם
מקום בית הדאר הקודם.
קאנטא של פאסטשעק נומר 76.918
האדרסה לבית הסערכת ולאדמיניסטראציה
„HAMICPE“ Kraków,
(בהונג לארץ להוסיף: Oesterreich)
בעיר: רחוב סעבאסטיאן 32

Kraków, 30 Września 1910.

גליון לח.

קראקא, כ"ז אלול פ' נצבים התרע"ו.

אמנם כן, בימים הנוראים האלה כל ישראל זכרו וישיבו אל ה' כלם — מן הנאורים אשר אין אלקים כל מומתם, ועד הבורים בעם, אשר בקצרה דעתם יעשו להם אלקים כדמותם ואת אלקי אמת לא ידעו; ממתים מחלה, אשר עצביהם כסף וזהב ואלהיהם — בתוך מעיהם, ועד אכזרי אדם, השוכחים את נפשם ואת אלקיהם מעני ומרוב עבודה, אשר נסתרה דרכם מה' ואורו וישעו רחוק מהם כרחוק שמי השמים מעמקי יסאול; מן המפלגות העומדות על קצה הגבול אשר בין היהודי לאדם, מזה ועד האחרות העומדות בקצה הגבול השני — כלם זכרו את אלקי ישראל ויחבו לו, כי זכור גם אותם לטובה, ואולם יש עוד זכרונות יקרים לכל איש יהודי, אשר יזכירם אלינו המשוור לאמר:

”זכרו טרחוק אלקיכם ותורתו,
זכרו את עמכם, זכרו את שפתו,
כי רק אלה הם היתרים הלוים
המחברים אותנו לעם ולאחים”
(י"ג)

נראה כי רק מעטים זכרו, בזכרם את א' גם את תורתו, ללמוד אותה ולשמור משמרתה ולתת לה תקומה בעם לו ולזרעו לדורותם, את התורה, אשר היתה בדורות שלפנינו מורשה קהלות יעקב ואשר עתה עוד נשארה לה שארית כמעט — בתוך הרבנים או בתוך אחרים מהם, את התורה, אשר לה אמרו הכמינו בשם ה' ונביאו: הלוואי אותי עזבו ותורתו שמרתי... אך גם האנשים הזוכרים את האלקים לא רק

תשובה שלמה.

לפנים בעוד היות בית ישראל כלו עומד הכן על תלו נשען על מוסדותיו, התורה, הקות אבות ואחדות הלאום, בעוד היות רועינו שוקדים ושוברים על עדר ה' אשר לא יפון ולא יתפוצץ, החורים מנחילים את בניהם נחלת אבות דור לדור וכל פנות העם מקטניו ועד גדוליו יודעים עם לבבם, כי עוד עם ישראל חי ועוד עליו לחיות ולבלות כל מצרי שאול, אשר סבכוהו נכנותו ולהחזיק בתקותו עד אחרית הזעם, — אז היו ימי התשובה, דים לחשב הישכון הנפיש והישכון הלאום, לשום עין איש על דרכיו ועדה על מסוריה, לחזק את בית ישראל לכל איש יהיה ישם בדק — כי אין בית, אם חזק ואם רפה הוא, אשר לא יהיה ישם בדק לחזק פעם בפעם — ולהחליף כה, בהתעוררות הזאת, גם נפש היהודים גם נפש העם לכל הישנה.

ואולם עתה בהיות ביהנו זה מתנודד ומתמוטט מטסד עד המפחות ומפנימה לחיצון, בהיות כל סגלותינו ומחמדנו מקדם, אשר היו עלינו חומה סביב וישמרנו מדקבון ויתנו לנו תקומה בגלותנו, הולכים ונדפים מדור לדור כהנדף עשן ועינינו רואות וידינו — או רפיון ידינו — במעל — הימצא: לנו עשרת ימי התשובה, המועדים לנו לפני ה' לתקן כל מעות ולחזק כל בדק לכל ימי השנה, והמעות, הה' רב על המישר והפרוץ מרובה על העומד והשכחה גדולה עלינו גם בימי הזכרון האלה, הימים הנוראים על כל איש ישראל!

יעקב שלום טרינטשער מינדל טרינטשער

מאורשים גארלין נראבאוויצא

”במקום כרטיסי-ברכה מיוחדים לראשית-הישנה הריני מברך מעמק לבי בזה את כל קרובי ידידי וחברי לדעה בישנה טובה ומבורכת והנני מנדב לטובת ביהים ”תהכמוני” ביפו המשה כתרים.

משה הוכמאן — סטניסלב.
ברכת ישנה טובה לכל קרובי ומכירי.
ראובן פאדן.

ממעמקי לבבי הנני מברך באהבה כלי מצרים את כ. אבי היקר מר נתן מאיר ווערנער במיחילעני (רומניא) ואת כ' אמי היורה מרת עמטא ת' בכתיבה והתימה טובה ובכל טוב עד בלי די.
א. ב. ווערנער — וויין.

מעומק הלב הננו מכיעים במז"ט לידידנו ושיב מר צבי איכמן לארוס"ו. ואת כל קרובינו וידידינו הננו מברכים בכתיבה והתימה טובה ובשגן טובה ומאוישרת שבואל צבי וויים ורעיתו.

את כל קוראינו, סופרינו וידידינו אנו מברכים בשנה טובה ומאשרת ובכוה"ט.
מפני זחג באמצע השבוע תתעכב הוצאת הגליון הבא עד ע"ש פ' האוינו.
ט"ל ”המצפה”.

בין המקבלים. אחר תשובה קצרה וחדה כזו, מסתבר מאליה, כי ידיו פנה והלך לו. וזוכר הוא עוד, שנשארו אז רק הוא ואשתו בבית, ואיזו טועקה כבדה שלשה אז בכל זוויות ביתו ערפל ואימה חשכה. הוא גזבר אז בתפלת המנחה, והפנה פניו אל הקיר, להתפלל שמונה עשרה, ומחשבותיו בלבלוהו ולא יכול לכוון תפלתו, וכאלו נתאבק, כך עמד סבלי נע. וישרה בריינה ישבה לה בזוית וארנה פומקה, ובכית נשמע רק קול נקישת שפודי הכרזל ישיבדה, המתערב עם קול שריקת הצרצר, המפריע לרגעים את הדומיה, השתיקה, הזאת של אשתו אומרת, שמתאפקת היא בכל מאמצי-כהה וממטצטת בעיניה, כדי שלא תתפרצנה הדמעות מעיניה וקול ככי-מגרונה. בסוף נלאתה מהתאפק ונאנחה בדממה, דברה לעצמה והרמינה דבר מה לתוך מטפחתה, העוטפה על פנתרה ועל שפתה התחתונה ומלמלה חצא-מלים, מאמרים בלתי-נשלמים מעין אלו: מיוחם שלי... מתייהר... אסמנים!... אינו רוצה לנקוף באצבעו ולהרויח אפילו בשעה שבאים ותוחבים לו יונה צלויה לתוך פיו, יחסן שלי... מגזע תרשישיים. מותר הוא על בני ביתו, רק בשביל שהפרנסה אינה מתאימה לפי כבודו. או לי! אלו הייתי נישואה לחיט לפחות הייתי יודעת ממהות החיים! הרי דבורה בת צפרה פעסי הנשואה, למטיל פשמידא, כלום רע לה? הוא במחטו מרויח לה ”חתיכות זהב” והרי זה רק שנתים מיום התנותה וכבר סנטרה כפול שמונה, עד שזנקקה לנסוע למרינבד. ואני? אל נא אהטא בשפתי, יחסנית... לא דבר קטן הוא! אשת ר' נחמן ז"ך...

בבית, יכול אתה או להנות את הילדים הקטנים במריחת המאה על הלחם, הרי יש מעט זבדה, מעט קום, מעט חלב, להלכין את הגרים, גם הפרוטה מצויה בכיס, ואיך הוא שואל עצמו: למה יתאכזר ככה, ולא ישתדל בהשתכרות-כסף קלה כזו? ולכו שתנוין ממסור כליותיו, ורואה הוא את עצמו כחוטא. אך מה יעשה ובלבו ממורה איזו שנאה וגעל נפש לאותה המחיה הכזויה, היא החונות, הנראה בעיניו למין ישנורות מגונה שאין כמות. וכך היה נחמן רגיל לומר: ”הייתי מקבל עלי כל עבודות פרך, להסיע אבנים, לחטוב עצים, מחרסם הייתי בשני את האדמה, ובלבד שלא אצטרך להיות עובר לפני התבה בימים הנוראים. שהרי לא נמחה עוד מזכרונו גם עכשו אותו העלבוך, שסכל בימים ההם שהתחיל להיות שיין. זוכר הוא היטב את אותו היום, שנכתר בו בשם בעל-תפלה בפעם הראשונה. ומונה הוא בדמינו את כל ההרפתקאות, שעברו עליו. למשל זוכר הוא את מיתת חותנו העשירי, אבדן נדנה עבישת תכשיטי אשתו קטנות וזולולים, ואחרי כן... נקיון-שנים מחסר לחם, ואז בעת צרתו אחרי רדתו ממדרגתו, בא אליו ידד אהר, לדבר על לבו ולנחמהה — זה היה ביום א' של סליחות עם חשכה — ואחרי רב דברים הציע לפניו להתפלל תפלת מוסף באחד המקומות הקדושים שבעירתו. וזוכר הוא אך נתרנש או מההצעה ההיא, אך קפץ ממקומו כמי שנשכו נחיש, וכמכש חודר פנה אל ידידו ויאמר: אנא ירדה, אל תדאבי עוד את נפשי כדברים טכלימים ובפרנסות בזווית כאלה! אבחר למות מיתה חטופה מהיות נמנה

פיליטון

מיסורי ההרגל.

בהגיע ימי אלול וקול השופר נשמע בעירה התחילו פניו של נחמן ישרה-בריינהים משתנים ככרום וקמטים חדשים נוספו על הקמטים הקודמים שבמצחו. שרוי הוא בצער ועצבון עמוק מדכא עתה את נפשו יותר מכל ימות השנה; פניו היפים, ושהיו תמיד מתייכים ומפיקים נגה, קבלו צורה רצינית, וכמעט גם זועפת. עיניו היפות התחילו שולחות מבטי בוח אלכסוניים, והיה מהךך ישתי ידיו זו כזו, ובהתלהבות ובעינים נישואות למעלה הוככו שפתיו תפלה: ”הי רצון שלא אהיה עוד בעל-תפלה בשנה זו.” תפלתו זאת היתה שגורה בפיו בכל עת הודמנותו בתוך חוג מכיריו.

יודע הוא שחוטא הוא בזה בשפתיו, וביהוד מכיר הוא את אכזריותו כלפי אשתו שרה בריינה. עלובה זו מה חטאה, שתסבול חרפת רעב בשביל רשלנותו של בעלה? הישב בחבוקי-ידים בשעה שאפשר לו להשתבר ארבעים זהובים או יותר במשך ג' ימים בתור ”בעל-תפלה”? ולכאורה מה איכפת לו אם ישתדל אחר משכרת כזאת, הרי בדמים הללו יכולים להגיע גם לאיזו תכלית, למשל, לקנות בהמה אל הכית; ופרה בבית — אומרת שרה-בריינה שלו — אוצר

בימי הזכרון והקרובים אל תורתו לא רק כיום שמהת תורה, גם הרבנים והחרדים, יראי אלקים תופשי התורה ומהזיקה ככל עת תמיד, גם אלה רבים בהם לא יזכרו את עמם — גם כי יזכו ענותו ויחלמו שיבת שבותו — ולא ישיתו ידם עם המתאמצים לשוכן לחבר אחד אל אחד את העם הנע והנד כאין ארץ ואת הארץ האכלה והשוממה מבלי בניה; כי מנגד יעמדו — אם לא יצאו לשטן לקראת הכוונים — ויחכו לראות מה אהרית כל העמל, כקמני שבטי ישראל על הים לפני קפוץ נחשון אל תוכו...

ואולם גם הזוכרים את עמם והעובדים עבודת תחיתו הציונים, ואף כי הצעירים בהם, רובם לא יזכרו את לשוננו ולא ידעוה ולא ישימו אליה לב, זה שלש עשרה שנה מאז הרים הרצל נסו אל עמו, הציונים הולכים ורבים ודורשי שפתנו הולכים ומעטים. הקצוות נוגעים זה בזה: החרדים והמתכוללים, הציונים ואשר אינם ציונים, כלם יראו את לשוננו כדבר אין חפץ בו. אין קדושה כלשונו היא השקפה ישנה, נושנה, אשר לפנינו היו לה מהלכים לא רק בישראל, כי אם גם בתוך העמים. רגש הדת לבדו היה חי ומתפעם בקרבם, הוא היה החכל המחבר עמים ואנפיהם המפזרים והמפרדים במרחקים ככל מושבותיהם, והלשונו, אשר היתה שונה מאד כתפוצות עם אחד כמושבותיו (היונים הקדמונים לשבטיהם), היתה עזובה ונקלה בעיניהם, היא היתה בקרב דעמים, אשר היו להם דברים איש עם רעהו לשלום או למלחמה, כדמית: חמר מרחף, פעם קבלו המנצחים את לשון המנוצחים ופעם המנוצחים לשון המנצחים; תחת אשר כהנש הדת אשר לעמים נשמרו הלוכדים הקדמונים מכל משמר, על כן הצליחו להכניעם (אלכסנדר מוקדון, הרומים). היונים הסורים נסו להעביר את עם היהודים מעל דתם, ויתעוררו העם ברוח גבורה נפלאה וילחמו מעטים נגד רבים וחלשים נגד גבורים ויעשו ויצליחו. והרומים, אשר מדי כואם ירושלימה הסתירו את דגליהם הכלתי הכעים את העם בצלמי אליליהם המחקים עליהם, היתה ההתייצבות בפניהם — למחלקת ב"ש וכהן והקנאים מגני החרות חיו לפריצים...

בתקופה האחרונה גבר הרוח הלאומי בתוך העמים והעממים תחת רגש הדת ההולך ורפה, והנם שוקדים עם ועם על לשוננו, יסוד הלאומיות ונשמתה, כקנאה גדולה ועושים נפלאות כקנאתם כהחיותם לשונות, אשר לפני דור אחד לא היו להן שם וזכר בארץ חיים. אך היהודים, המשמרים, אשר אינם ישימים לב לשנו הזמנים והמסכות, היהודים, אשר דגלם הראשי היה תמיד הדת ולא הלאומות (אף כי כאמת

היו תלויות האחת ברעותה כשלהבת כנחלת), עודם חושבים את לשונם, כאז בעתה, כדבר אין חפץ בו. לפני משלה הלשונו היונית בא"י ברצון חכמים, אשר החכמה היונית היתה למפגע להם ולשונו יון, יפיותו של יפת, ישמו צרה ללשונו הקדש; אח"כ היתה להם הארמית "לשונו קדש" שניה והתפלות והשירים, אשר הכרו ביד בעלי הקבלה בלשונו הזאת ואשר נקדשו בקדושת הדת, יקרים לעם כשירי דוד; וכאחרונה היה הרגון האשכנזי (ולספרדים — הספרדי) "ליהודית" עד היום הזה... רגש הדת אמנם הולך ודל גם בקרב עמנו ותוצאות כל הנסיונות שנסו משכילינו — המתקנים וגם הארתודוקסים — במאה האחרונה, ראשונה באשכנז ואח"כ כרוכ ארצות אירופה, להביא את הדת היהודית יחד כחברת עם לאומיות נכריות ועם לשונות נכריות — כבר גלויות וידועות הן לכל אשר לו עינים לראות: את החבית שכרו והיין לא נשמר; אבל אנחנו במקולקלים שכחם, אשר הסירו את הדת מנבירה, עשינו אך כמתוקנים שכחם, המכלכלים את לשונם ואת ספרותם למען חיותם, אין אנו יודעים לעשות, ואם לשוננו לא תמול היא כלשונו הארמנים או הקרואטים, כי אם אלפי שנים ימיה, ואם ספרתנו אוצרת פניני-רוח, אשר אין ערוך אליהן בכל הארץ ובכל הגוים — מי ישים לב לקטנות כזאת, הן תרגומים לתנ"ך ולשירי יהודה הלוי ולכל מכתב וטוב כספרתנו הישנה והחדשה לא חסרו לנו ולא יחסרו לנו, ומה לצעירינו ולשפה מתה, שפת התפלות!... הן אמנם רבים עתה ככל הגוים חכמים ותלמידי חכמים הלומדים עברית למען יוכלו קרא את כתבי הקדש במקורם; אמנם כי סופר אשכנזי ימצא טוב לפניו לעורר את בני עמו ללמוד את הלשונו האנגלית למען קראו ספרי ד"ק גם כלשונו אחרי אשר כל תרגום לא ישוה במקור. אך אל נא ישאל איש מדוע לא יאמרו סופרי ישראל גם הם לצעירינו: למדו את לשון עמכם, כי שוה העמל לכם ולא רק למען תוכלו קרא את חזיונות ישעיהו ואיוב, את שירי משה ודוד, את שירות הים ליהודה הלוי, למען תטעמו את נעם מליצות הברדש, עמנואל, פסנהימר מפו וארמר בלשונם, אחרי אשר כל תרגום לא יבא עד המקור העברי ולא יערוך גם דמות כהה לחין ערכו; מדוע תחת אשר יאמרו אליהם כזאת, נתן יתנו רפניהם תרגומים מעברית ללשונות נכריות, למען הרחיקם מעל גבולנו יותר ויותר — אל נא תשאלה, כי... אין כפי מענה וגם שבעה משיכי טעם לא יוכלו להשיב על השאלה הזאת דברים של טעם.

רגש הדת הולך ודל, התורה מונחת בקרן זוית

והלשונו העברית, המפתח לתורתנו ולספרתנו — ענין לענות בו פרופסורים נוצרים או סופרים עכרים מבלי עולם; והיהדות מה תהא עליה? איזה צרי תביאו מגלעד לחוקה, לחחיותה, לתת חנה בעיני הדור הצעיר ואהבתה בלבכם? או האינכם רואים, אחי, את כניכם ואת כנותיכם, יען אשר אינם יודעים עד מה בלשונונו בתורתנו, בספרתנו, בדברי ימינו וכמשאות נפשנו, מתנכרים לכם, כוויים לכל קדשיכם, הולכים אחרי אלהים אחרים, נפרדים ומתפוררים מעל עמם גם כמרים ימירו את דתם? האינכם שומעים כדבר הרע הזה מכל הארצות, אשר רבת בני עמנו נחתים שם, מאמריקה ומטרכיה, מרוסיה, מגליציה ומרומניה: קול משיע און מגיד ליעקב, כי ילדיו לא עוד יקדישו שמו, כי כאז בנינו עד משבר וכי, אם כה נוסף לעמוד מנגד עמד והבק ידים לכל המדאה הנורא הזה, עוד דור אחד ונפל מעם היהודים, לא כהרכ ולא במלחמה ולא כמוקדי איש-דת, הרכה יותר מאשר נפלו ממנו בימי הכינים ע"י מסעי הצלב, המגפה השחורה והבקרית הספרדית גם יחד? הלא יככם לככם כעמדכם בימי התשוכה בבתי הכנסת ובשפככם את נפשכם לפני ה' בתפלות הנפלאות, אשר יסודתן ברית מלח עולם כרותה בין אלקים ובין עמו, וחותרם תכניתן וזכרונות ימי קדם ותקוות העם לעתיד — וכניכם וכנותיכם לעיניכם הפרו ברית עולם, השליכו אחרי גוס גם את הזכרונות גם את התקוות, נתקו כל החושים המהברים אותם אל עולם היהדות, וכל זה כפשעכם אתם, בעון החנוך הנפתל והנשחת, אשר נתתם להם? הלא ייסורכם כליותיכם אהת כשנה, בימי השכון הנפש עם קונה, בזכרכם כי גם בקום אנשי לבב אחדים להיטיב את החנוך ברוח עברי לאומי, למען דיות נפש בנינו וכנותינו לנו לשלל, יצאתם אתם, ותואנות שוא כפיכם ושבע תועבות בלבכם, לשטן לקראתם ותפרעו כל עצתם — למען העביר זרעכם למלך?

"שוכו, שוכו כית ישראל".
ואמנם נקל לשוב אל ה' שנים או עשרה ימים בשנה, לבא לראות פניו בבית מקדש מעט ולהתרצות אליו בתפלה ובתחנונים, ככל הכתוב בספר, והוא רחום יכפר עון; אבל קשה מזה להביא את צוארנו בעול תורה, לעבוד את עבודת תחית העם, ללמוד ולשקוד על לשון אבות ולתת לילדים הנוך עברי לאומי, דברים הדורשים קרבנות עת ובסוף ומאמצי כח לבב ושום דברים חדשים, ובכל זאת, אם כנים אנהנו כתשובתנו, אם לא שחוק ילדים אנהנו משחקים שנה ושנה ובכחש ובטרמה אנהנו סוככים את נפשנו, את אלקינו הכוחן לכות וכליות

שלא מצאו באן את מבוקשם, הלכו להם ונחמן הציץ כעד החלון אחרי האנשים והביט עליהם מכח חד ומשופע כאומר: ראו נא! אנשים בעלי פנים-מגוישים הללו מרהיבים עו בנפשם, להציע לפני, שאתפלל אצלם והם ישבו להם כמנוחה ויתענגו או אולי יצחקו לקולי ולמנגינותי; לא! לא! די לי שהועתי לפני העמוד יותר מרוב שנותי, עכשו לעת זקנתי חפץ גם אני למעוס טעם בעל-בית ואנוח לפחות פעם אחת בימים הללו, ונחנה נחמן מן התשוכה השלילית, שהשיב לבערי הכתים הכפרים.

והנה הגיע יום א' דר"ה, ונחמן יושב בכיהמ"ד הגדול אצל הכתל המערבי, בין האורחים הקבצנים הנעים ונדים כסדינה, גלמוד הוא יושב, אין שם אליו לב ואין שואל כשלומה, כי רבים הם האנשים הזרים בעיר-הגבול הזאת, והוא מרגיש, שאיזה דבר כבד מעיק על לבו ואינו יודע מה הוא, ישרוי הוא כצער ואינו יודע סבתו, חש הוא, שפניו לוחטים ויגון עמוק מדכאוהו ואינו יכול לבאר לעצמו מהו, להפיג את צערו הוא משקיע את מחשבותיו בפירושי התפלות ומתאמץ לצמצם את כונתו כהן להכינם, אבל אין לבו הולך אחריהם, איזה צער נעלם ממרדהו ומטמטם את מחו, ויותר נכרה תוגתו כאשר נגש החון לתפלת מוסף, לכו כמעט התפקע, ובתוך כך מניע לאזניו קול בכי החון "מי יחיה ומי ימות, מי בקצה ומי לא בקצה" ומחשבה נוראה דתחילה מנקרת כמחו: מי יודע... מי יודע שטא... שפא גם הוא ימות כשנה זו... הרי מרגיש הוא, שכשנה זו תארע לו איזו תקלה, זהו בלי ספק

מכיסות ישר ולבו אינו מפרפר בו מפני יראת הרוממות של הימים הקדושים. עתה — חושב נחמן — כא גם זמנו להנפש מעט מעבודתו, שיהיה בזויה עליו כל ימיו, עכשו יהיה אדון לעצמו! אפילו אם יבטיחו לו "אצרות קרח" בעד תפלתו לא יאבה ולא ישמע. בהתיחסות של בוז וכמנמ מגכו מכיש הוא עתה על כל החונים ועל כל בעלי התפלה, עברו ימים אחדים ונחמן חי חיים של טובה, היים חפשיים. קובל הוא רק על עברו, שהיה להבל ולריק; עכשו מתעתד הוא, לעשות חיים" כאמריקה, את סעודותיו היה סועד כצבור ביחד עם החסידים, שהיו באים יום יום אל האכסניה, ואזניו תשמענה שמועות מפתיעות, פעם אחת בשעת ארוחת הצהרים נכנסו שני אנשים כפריים אל האכסניה ושאלו את החסידים המסכים, אולי נמצא ביניהם איש יודע לעבור לפני התבה, שיסע אתם אל הכפר, להיות בעל תפלה לימים הנוראים, ועל שאלתם: מדוע אחרו עד כה? הלא מחר כבר ערב ראש השנה? ענו הכפריים, כי הם, אדרכא, כשנה הזאת הקדימו לישבור להם ש"ן, את השוחט ר' גדליה, אך לצערם הגדול השיגו היום מלגרמה ממנו, שלא יוכל לבוא להתפלל אצלם מפני מחלתו הפתאמית, האנשים נתנו עיניהם כנחמן שרה-כריינהיס, שרק הוא ראוי למשרה הזאת, יען כי תמיד הוא משיע קולו כזמרה ומסלסלו יפה יפה, כדרך הזונים ואם ישלמו לו משכרת הגונה, בלי ספק ילך אתם אל הכפר להתפלל, אך נחמן כחש ואמר, שאין לו שום מושג כשירה ובתפלה, בראות אנשי הכפר

זוכר הוא, איך העליכו אותו אז מכמאים הדים כאלה, ואחרי וכוחים שונים ומלחמות פנימיות וחיצוניות הוכרח להכניע, ולמרות רצונו נתקבל לבעל תפלה לימים הנוראים בקלוזי הכבועים, לבישת הקיטל הלבן, נפילת ה"כורעים", וכל יתר המנהגים של שלשת הימים הנוראים עשו עליו רשם כלתי נעים מאד, זוכר הוא איך היה נעלב מכל מבט, נדמה לו, שכל המתפללים בקלוזי צוחקים בתוך חפניהם למנגינותיו והעויותיו הטוררות, והחליט אז בנפשו, כי לישנה הבאה לא יהיה עוד לש"ן אף בעד כל הון, אך מה אין אדם עושה כשכיל פרנסה? הלכך לישנה הבאה הוכרח לחלל את מוצא שפתיו, ונשכר עוד הפעם באיזה בית-מדרש, וכך הדבר חוזר חלילה, ככל שנה ושנה הוא מתאמץ, להחלץ מצרה זו, והחיים מתקוטטים כנגדו, שיהיה בעל תפלה שלא לרצונו, כך עברו עליו כבר רוב שנותיו, שהרי הוא עכשו בן ששים שנה ויותר.

בימים האלה והפרעות החלו בארצו, ואנשים למאות ולאלפים התחילו מהגרים לארצות שונות וגם נחמן שרה-כריינהיס בא בתוך קהל המהגרים, אחרי לילות נדודים רבים עבר את הגבול, ובעירה הקטנה הסמוכה לנכול קבע נחמן את מושבו הארעית, עד שיקבל קרמת-אניה מאחיו שבאמריקה. כאכסניה מלאה חסידים, שכאו אל הרכי היושב שם, שבר לו גם נחמן מטה והימים ימי הסליחות, ופני נחמן אינם מתכרכמים עוד, כבשנים קדמוניות כהגיע ימי אלו; עתה פניו שמיים ועליוזים, קומתו כמעט שגורקה למעלה, עיניו

הלא לנו לקים ולקבל עלינו בזאת וכזאת. עברות שבין אדם לחברו אין יוה"כ מכפר — ואף כי עברות שבין אדם לעמו לנפשו לזרעו ולארץ אבותיו! ואם לא אפוא מה התשובה העתית הזאת, כי אם מצות אנשים מלמדה, תשובה לאלקים והעמק סרה מעמו, מבילה ושרץ ביד, תשובה ומשוכה! ישובו, שובו, בית ישראל — אך שובו תשובה שלמה. וסלוי.

מבש"ן.

על המצפה.

הסתדרות הסוחרים בגליציה.

התקופה הנכחית היא תקופת הסתדרות ונפלא הדבר איך בל כחות פרטיים, בין בדברים חמריים ובין בדברים רוחניים, מתחברים לכח אמיץ אחד, לפעול יחד על הממשלה ועל העם, לדרוש בחוקה צרכי העם, הכחות הפרטיים הנפרדים, אם גם יהיו איתנים וחזקים, אין ביכולתם לפעול כמו התחברות הכחות למרכז אחד. גם עמנו היה רגיל בגולה להסתדר ולהתחבר או נכון יותר: היה מחובר ומסודר, בלי השתדלות מיוחדת. כי "כל ישראל חברים" היו לרע ולטוב, כי היום מכים אותם כאן ומחר שם ויודעים המה הדברים מן הנסיון: "אם תכה יהודים שלי אנכי אכה יהודים שלך." עמנו לפנים תמיד התרכז יחד וכחו היה באחדותו ואם אירע כי כחותיו התפזרו גם מצבו באמת הורע. ודוקא עתה בתקופת הסתדרות לבל העולם אנו רואים איך קשה הסתדרות יהודית כקריעת ים סוף. זה מושך לכאן וזה מושך לכאן ובינתיים מנתקים ההבל לקרעים שאינם מתאחים. — רצו ליסד "אגודת הקהלות", לבאורה היה יכול כל אחד לחשוב, שהדבר יצא לפעולות, לא יהיה יסוּם שטָן ופגע רע, כי לדברי הכל תוכל להביא הצלה רבה לישראל בגולה, ובלנו יודעים את הרעש הגדול, את ההתנגדות החזקה, כשעלה הרעיון הציוני במהו של הרצל בודאי חשב, כי ישראל יצאו לקראתו בתפים ובמחולות, אלפים שנה אמר ישראל בכל חום לבו "לשנה הבאה בירושלים", בכל תפלה ובכל מקרה, בכל שמחה ואבל יעלה ירושלים על דל שפתיה, בנין ציון וירושלים הוא הציר, שעליו בל תפלותיו תסבנה וכיון שישעת הכשר הגיעה להסתדר לעשות מה בפועל איזה דבר ממשי, היה יכול לחשוב, כי כל איש יהודי יביא תרומה, מסת נדבת ידה וכל אשה תפרוק עדיה להשתתף בבנין עמנו וארצנו, ומה אנו רואים? אלה שבאשמרת הבקר צועקים "עיר האלקים מושפלת עד שאול תחתיה!"

עומדים מנגד להסתדרות. יסדו למשל בית ספר עברי להציל בנינו מהתבוללות ומטיעה בין העמים, לחנך אותם ברוח עברי, למען יראו בנינו נאמנים לעמם. אצל עמים אחרים כל העם תומך מוסדים לאומיים כאלה, בל אחד משתתף במאורו ובנפשו, ואצלנו יקומו קנאים להפריע ולהשאיר הבל כמו שהיה, למען ירד הכל שאולה, אם יאמרו כי קשה הסתדרות בדבר הנוגע לדת, כי מה שיחזיקו אלה לטוב, רע הוא בעיני אחרים ומה שיחזיקו אלה להצלה בעיני אחרים הוא אסון, מדוע גם בענינים כלכליים, שאינם נוגעים כלל לדת, "זה פוגה לברטו וזה פוגה לזיתו" ואין רוצה לשמוע ע"ד הסתדרות. בשורות איוב באות על דבר הקים חדשים וגזרות רעות על הסוחרים, שגם בלי כל אלה כמ"ם וסמ"ך שבלוחות בנם הם עומדים. ההוצאות תעלינה למעלה מיום ליום, ישעות העבודה הולכות ומתמעטות, עוזרנו אוכלי לחמנו מתחברים נגדנו לקשר אמיץ, השעבוד קשה כל כך עד שרוב הסוחרים מצפים רק לרגע לחדול ממסחרם ולסגור חנותיהם, ובעת האחרונה שמענו גם שיחמסו מזמות ע"ד שביתת יום א' בלו ובקרוב תהיה אספת סוחרים נוצרים בלכוב ותבליטה ידועה, וסוד גלוי הוא, שאין עוד השעה למשל בו (עוד נדבר מזה) ובכ"ז במה קשה הדבר לחבר גם את הסוחרים היהודים לאגודה אחת, לדאוג גם הם כמה שאפשר להיטיב מצבם. הלא בזה אין שום דבר הנוגע לדת. ענין כלכלי הוא, בל"ש שום משפט צדדי, ובכל זאת חסר גם לזה רגש ההסתדרות, הרצון והמעשה. — אם נחזור על סבת הדבר, מדוע הדבר קשה כל כך? נבוא לידי החלטה, כי רבים יראים מפני הפוליטיקה הכוזבה וטוב להם לעושי הפוליטיקה פזור הסוחרים מחבורם. זאת ועוד אחרת, מונח הוא במבט הסוחר, כי יחשוד בסוחר שני, שהוא מתנגדו, לכן יחפזו להחזיק את אינטרסיו בסוד סודות, ולא יחפזו להתחבר עם מתנגדיו, פן גם לו, לשני, תצא איזו מוכה. היו ימים שבאמת סוחר אחד היה שונא לרעהו, בפרט אם היה להם עסק מסין אהה, אם אחד הרחיב עזו בנפשו לפתוח לו הנות בצדו, מיד נעשו שונאים זליו וכל אחד התאמץ להזייל המחיר ולחשחית את העסק משום תמות נפשי עש פלשתים. ואעפ"י שהעתים נשתנו, הישנאה וההתהרות הולכות ופוסקות בהיות לכלם יחד התחרות מן החוץ, בכ"ז קשה לעקור הדבר מן השרש, עוד קשה לחבר את הסוחרים היהודים יחד, להטיב מצב המסחר היהודי בכלל, לכן נחפז לדבר תמיד על-אדות הסתדרות הסוחרים בכל עתון יהודי, הלא סוף סוף יסתדרו, בזה אין כל ספק, הזמן יעשה את שלו, לכן טוב להקדים כל מה שאפשר,

אולי נציל עוד מה שיש להציל. בכמה ערים כבר נוסדו חברות סוחרים ולמה תעמודנה האחרות מנגד. ככל עיר ועיר יסתדרו נא אחינו "לחברת סוחרים" וכל החברות ביחד יתרבו אח"כ למרכז אחד בקראקא או בלכוב. — כל עיר הרוצה לדעת בזה ידיעות מפורטות תפנה נא אלינו "חברת הסוחרים" בקראקא (רחוב דיטל 71), וכל עיר, שיש בה כבר חברת סוחרים תודיע אותנו, למען נדע מספר החברות ולחבר אחר כך החברות לאגודה מרכזית אחת, ואם יתפזרו הסוחרים גם להבא ב"שב ואל תעשה" וישבו בחבוק ידים, לדאוג בחישה, ולשאת הכל בדומיה, בצרות יגון ואנחה, אז עתיד רע מאד יש לראות מראש, ויזכרו נא, כי "מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך"... תקותי תאמצני, כי הקול הקורא הזה, שאינו יוצא מלב סופר עברי, לצאת ידי חובת כתיבת איזה מאמר, כי אם מלב סוחר עברי המרגיש נחיצת הסתדרות הסוחרים בכל רמ"ח אבריו, לא יהיה בקול קורא במדבר, ובשעה שאחינו שבים בתשובה יפישפשו גם במעשיהם בדבר הזה, יתורו ויאמרו: על המא שחמאנו עד כה לעצמנו ולכל הצבור היהודי ויטיבו מעשיהם, לטובתם ולתועלתם, קראקא, שמואל הכהן שפירא.

ובכן תן כבוד ד' לעמך.

לפנים בימים העתיקים הטובים והמאושרים, בזמן שבהמ"ק הראשון היה קים ועיר האלקים על תלה בגויה כהוד וגאון, ועם ישראל שכן במח כדד איש תחת גפנו ותחת תאנתו וכני יהודה היו הגורים איש חרבו על ירכו וכאריות התנפלו על שונאיהם ביום קרב, אז לא מצאה תפלת "ובכן תן כבוד" מקום בין תפלות ישראל, כי לא היה מורגש כל צורך להתפלל על הכבוד, אז גדול היה כבודנו בנוים, כל העמים חתו ורגזו בישמעם את שמענו ומקצו ארין ואיים רחוקים הובילו לנו מלכים ונסיכים שי.

העתים נשתנו, בני עמנו זנחו טוב וכבודם בקלון המירו, הם התמכרו לעמי נכר ולתרבותם ולמנהגיהם ויקלו בכבוד עצמם וכבוד תורתם, שמי ישראל הועבו ושמשו באה בצערים, כבוד יהודה השפיל האויב לעפר וישראל הלך בגולה ועמו יחד גלה בכורו וישמו היה מחולל בגוים, לא ארכו הימים וישראל חדש בנשר נעוריו וכבוד ד' עליו זרה, במעט חזרה העטרה לישנה, זרובבל עזרא ונחמיה נעצו דגל יהודה על הר נשא מהרים והריטו את כבודנו לעיני העמים ושם ישראל התגדל בעולם, גם אז לא היה צורך להתפלל "תן כבוד ד' לעמך". לעתים תכופות נראו אמנם עבים שחורים על

אם יגמל בישנה הזאת ממצוה, שכבר נעשתה אצלו למבע שני, אולם כיצד מתחילים לחפש מקום פנוי, לש"י בערב יום הכפורים? השאלה הזאת נקרה במוחו שעות אחדות. פתאם הבריק רעיון במוחו ועיניו ארו; אולי יסע הכפרה, לפים את האנשים, שבקשו ממנו בערב ראשהשנה להתפלל אצלם והוא דחם ולעג להם בכזו ולא חס עליהם בעת צרתם, על עונות שבין אדם לחברו אין יוה"כ מכפר, מוכרח הוא לפיסס, אפשר שבזה יעביר את רוע הגזירה, הלא יהודים הם, בודאי יסלחו לו, אם יודה להם מה שחמא להם, הוא צריך לגלות להם, שכל חייו תלויים בסליחתם, הרעיון הזה מצא חן בעיניו ועוד כיום ההוא הלך אל הכפר, אנשי הכפר קבלו אותו בזרועות פתוחות ושמחו בו מאד בשמעם חודאת פיו, כי אמנם בעל תפלה הוא ומתחרט על אשר דחם בעריה, כי לא השינו עוד בעל תפלה אחר, הם סלחו לו מיד ונחמן התפלל לפני התבה ביוה"כ, וכל חרוז מתפלתו היה לו כעין תחבשת לפעצי לבו, כמוצאי יוה"כ יצא נחמן-שרה ברייניהם מבית התפלה שמה וטוב לב, פניו מחייכים כבראשונה, קומתו נזדקפה מצחו הרחב נתמתה והקמטים נגזו ואינם, צועד הוא הפעם בצעדים בטוחים, יודע הוא כברור, שנכתב ונחתם בספר החיים הוא וכני ביתו, כמו בשנים קדמוניות, מרגיש הוא, שאיזה דבר מעיק, איזו אבן מעמסה, נגולה מעל לבו, במוח הוא כבה, שלא ימות בשנה זו וחיוו מזמנים ודומים כמו שמנחים בקפסה...

ביתו, אשתו וילדיו יתמוגנו בכני השכנות תתקבצנה לנוד להם ולהשתתף בבכיתם, "מישקט ומי ישרף מי ישלו ומי יתיר" — נשמע קול החזן הכבין מתיפח ומאשנבי עזרת הנשים מגיעות יללות וגניחות, והקולות האלה מתמוגות בדמיונו עם יללת הנשים, המספדות אותו, ויחד היו לתמונה מחרידה מאד, "ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה!" נשמע פתאם קול צעקת אלפי פיות, הקול הגדול הזה העירוהו, תשובה, תפלה, אין דבר העומד בפני התשובה, אבל איך לעשות תשובה על עונו, שדחה את אנשי הכפר בכזו? ראש הישנה יעבור כבר בלא כלום. הנה הגיע בין בסה לעשור, ימי התשובה, מי יורו דרבי תשובה? הימים? ימי קרירות ורטיבות, השחקים מעננים, טפות גשם מזוממות ומתדפקות על השמישות ומעוררות מחשבות נוגות, דומה, שאין בין הבקר והערב ולא כלום, הרוח הומה ומילל בארובות ומן השמים נוטפות דמעות... וכימים אפורים כאלה ישב לו נחמן שרה-ברייניהם יחידי בחדרו, פרוש ומובדל משאון החיים של עיר החסידים, פניו חורים כשיר, ידיו נשענות תדיר במרפקיהן על השלחן ושתי כפותיהן תומכות את שתי לסתותיה, והוא מעמיק במחשבות! התאבון פסק ממנו לגמרי, בל אכל תעב נפשו, שנתו נדרה בלילות, תשובה ותפלה — אלו הן מרכז כל מחשבותיו, מרגיש הוא בקרבו, שאם לא יתפש לו ליום הכפורים מקום תפלה בתור שיין, מסכן הוא את נפשו ונפש בני ביתו, יען כי יסוריו — שהיה רגיל להיות שיין כל ימיו — יבולים להורידו לשחת,

אצלו; שהרי ארבעים שנה חסר אחת היה רגיל להיות עובר לפני התבה בימים הללו, ואז היה מתפלל על על חייו הוא ועל חיי שולחיו, וחיו היו אז כמו מזמנים ומובטחים, ועתה הוא נע ונד בארץ נכריה, רחוק מאישתו וממשפחתו, מה ירד ממדרגתו! הרי נתגלגל כבר אל כתל מערב, לשבת עם "ארחי פרחי", הלך מרגיש הוא בקרבו, שאיזו שואה עתידה לבא עליו בשנה הזאת, שכתו בחבוק-ידיים מביאתו לידי שעמוס ומפילה עליו מורא ופחד, קשה לאדם לשנות מנהג חייו, הוא זוכר את דודה, שהיה גבאי בחברת "בקר חולים" רוב שנותיו, וכיון שהוציאו את משרת הגבאות מידו, מת בשנה ההיא, ירא הוא נחמן, שמא יקרנו אסון דודו, דמעות נושרות מעיניו והלב נעשה כל כך עצב ורעד עובר בכל עצמותיו, נדמה לו שיחידו הוא בכל העולם הגדול... מתחייב הוא בנפשו על עזבו את אשתו ועולליו, לזכר ילדיו מתרוצץ לבו ועצבות תוקפתו — מי יודע... מי יודע, שמא יראו האפרוחים יתומים ואשתו אלמנה! ובארץ נכריה הוא! והוא יהיה הגורם לזה, שלא רצה להיות שיין בשנה זו, כמו בכל שנותיו, והשיי הזמין לו מקום להיות עובר לפני התבה ולמה הפר עצתו בודון! ותמונה מבחילה מתיצבת נגד עינו, בדמיונו: הנה הוא מת ומוטל על הארץ מכסה במכסה השחור, נרות רבים דולקים סביבו ושלחבתם מלווה את נשמתו לשרשה העליון, ואנשים זרים סובבים אותו, אין קול ככי אשתו אין אנחות מכיריו אין אף "קדישי", היתומים אינם יודעים בלל מה אכדו... ובסוף אחרי זמן רב, תגיע השמועה אל

ובזאת נכתב ונחתם בכתיבה וחתמה טובה למעלה ולהבדיל גם למטה בהוסמורת עם ועם נזכר ונכתב לטוב כמעשינו ובמדותינו כזאת לבני אלמורת. ל. אבן-שיש.

מכתבים מערי המדינה.

קראקא. בהספציה גליץ הקודם התאונן סר בעיב על הברת הסוחרים היהודים, שאינה רבה רוב הסוחרים עם הבנק האוסטריאונגרי, הסופר שמרות שהגיע זמן פרעונם באותו היום אל הנזמר, לגרום הכעלותם נזק והפסד האסנה. לכן נודיע בזה, כי אדרבה אנחנו השתדלנו בענין הזה כבר לפני הדשים אהדים במרם נשפעה תלונת הסוחרים ורדקנו סאת ההנהגה הראשית של הבנק האוסטריאונגרי בוויין, לתת ארבה לשתרות, שהגיע זמן פרעונם עד היום השני בצהריים. והשגנו סענה סמנה, כי ע"פ תקנות הבנק בענין 30 החובה על הלווים לפדות שטרותיהם באותו יום, שהגיע זמן הפרעון. ורק ע"פ סעיף 41 הרשות — ולא חובה — למרות, להסתין עד היום השלישי, והבנק עושה רק לפעמים לפני שטרות הדין בהסתינו עד היום השני בשעה העשירית לפני הצהריים. הבנק דורש להחזיר את הסוחרים, לשפוד את זמן הפרעון, לשלם ביום הראשון. בכל אופן נסיף עוד להשתדל בדבר. אמנם עתה יש לראוי, סדוע עושה הבנק קצת הסוחרים יוצאים סן הכלל ובוה יבטחו גם אהדים וגורם להם נזק. אך ידעו נא סוחרינו, כי אין עוד כח הברתנו יפה כל כ"י לדריש סאת הבנק לפדוד לכל הסוחרים בסדה אחת, אם ורגישו כל סוחריו העיר הובע לעצמם להתספה להברתנו ואנחנו נדע, שכל סוחריו העיר עומדים סאתינו, נוכר להרים קולנו, לדריש ספספס בחוקה. אבל הע"ע ספר עוד הרבה ראחדות הסוחרים, רק סתי סעט נתנו ידס וגם אלה משלמים את הסכום הקטן להברה כסושים נדה. כל בעלי אמנויות וידעים כבר תועלת הסתדרות וסעלת הבור הכחות ורק הסוחרים עומד ספורדים ואינם לוקחים סוסר סכל הסוחרים, שבאו עליהם בעבור זה. בקרוב תהיה אספה כללית להברתנו ואז תהיה שעת הכשר לסוחרים, להגיד דרישותיהם ואם סצאו און בנו יבהרו אהדים התחיתנו, אבל תועלת הברת סוחרים לא יוכל איש להכחיש. אל נא יסתין סוחר עד שיבאו ארנו לבקש ססנו, להיות הבור להברתנו, כיראם יבא בעצמו אלינו (רהוב דיבל 71) וידריש זאת, כי לטובתו היא.

ש. פיזלה, הסוכר.

שמואל הכר, שפירא, הראשי.

קראקא. שוב קרו סעשים בעירנו, שאולי יפקחו עיני השואלים בתמיכות: לפה לנו רב אביד, היא יש לנו רבנים די וחותר בביר"צ? סעשים האלה יוכיחו, כי באין רב אביד, הנושא על עצמו סהירות כבוד התורה הקהלה וישפלו רבנים ידועים לפעמים עד מדרגת נגרים בשוק והרחקות ותקלה תתבונה. הנה בא פה זוג אל ההיג הסוין די. יוסף ענגל ובית דינו לכתוב ג"ס. ולפי שההונת הזוג היה כהק המדינה צריך גם הגט לתית חתום סאת הרב סמאשר או סמלא סקוסו. ס"ס הרב הוא בעירנו כידוע ההיג די פונתם דסביצר. אבל ההיג ר"י ענגל הולק עליו ודוחק רגלו בכל עת סצוא, ע"ב עשה את הגט הזה בספתרים, בלו ידעיה הרב סמאשר ובכדי למנוע את חתימתו קרא להיג די שפחה פרנקל ססקאוין אל בית הקהל, לחתום. בזה יש עלבון ההיג דסביצר, שהוא רב סאוטר והבדיו לזלו בכבודו ותכניסו רב סן התון לתתום על הגט ועלכון הקהלה, המסלמה שכו לתשעה רבנים ואין בכלם — לפי דעת הסוין ענגל — אי אחד הראוי לתתום על גט וצריכים להביא אל בית הקהל את הרב ססקאוויני. תאבים אנו לדעת סה יאסרו ע"ז ראשי קהלתנו עד סתי יתנו להסידים אהדים לכבל כבוד הקהלה! שוב סעשה בנכרו אהד בעל הרשת סודקת, לטהר את האויר בבתי צבור. הסודקת האלה הונחה עתה, בעת פחד הסגפה, בכל בתי הצבור ונהוין ספדי ספני ססכנה להנהיגם גם בבתי התפלה בימים הנוראים. בעל הסודקת הנכרי פנה אל הבידיע ואל הנהגת הקהל וזאת האהרונה בקשה חות דעת הבידיע, אם אין בזה השש הלול יו"ט, ס"ס הרב ההיג די פונתם דסביצר וההיג ר"ס רפפורט ובית דינו בדרו, כסובן סאלוי, שאין שום השש אכור נכדר ובפרט בשעת הסכנה. אבל לתסחון ראשי קהל ססרו על החיתר חתימות ההיג ר"י ענגל ובית דינו. ספה סאנו להחיר. עתה סשיחים בעיר דברים שאין להעלותם בדפוס ע"ד סבת סמאון וכבוד התורה והקהלה סתחלל.

קראקא. נפטר פה בשבוע הזה הקוספוזיטור של החסידים, הרב הישיש נעים זמירות ישראל מויה אביש סאיר בראנד סדור פד בן פיב שנה. סו לא ססע את ססע ר"י אביש סאיר? בסשך שני דורות זסרו בכל בתי התפלה כפולן ובנותיה את, נגנוויו, אשר תכונה יהודית אסתית להם. לכל הג וחג הבר נגונים הדשים ולא רק בקראקא נתקבלו. כיראם בכל עיר ועיר בגליציה, בפולן, באונגרו והלאה. וסן האסנות הנפלאה הזאת לא נהנה סעודו, חנם פזר פרי רוחו הגאונית לכל מי שבקש זאת ססנו. רוב הרבנים וההונים הזסינו אצלו את נגונו לכל חג והוא זסר לפני עוזרו, הכותב את הקולות בתוי הנגינה, כי הוא עצמו לא ידע תוי נגינה. בעודנו איש צעיר התן גביר ססיד בסאנדן היה בעל תפלה קבוע בבית מדרשו — של הגאון הרחיצ די חיים הלבדשטם. ובסות יסוי עשהו הרחיצ בעל כרחו לסופרו וסוכיו וכתב לו את ספריו וסכתביו. אחרי פטירת רבו נתמנה לשיץ פה בביהמ"ד "חדשים". סאז הזה כלו נתון לסוירות ישראל. אין חזן ככל העולם, וגם לא היה עד כה, שנגונו נתפסו בכל ישראל כ"י אביש סאיר זה. אל

ואורחה ואושפיזיה; ואין צריך לומר שמחת תורה, שכלה לא רק אכילה ושתייה, כי אם גם זוללות וסבאות; פורים, מי זה יכול להספיק את כל המתקים למנות ולמתנות? החגים האלה הם לעניים למחתה, כי אין ידם משנת להכין הכל חג כפי כבודו. ואולם ראש השנה כלו חג רוחני ואינו דורש טידנו מאומה כשיביל הקיבה. עד אחרי הצהרים יושבים בבית התפלה ובכואנו הכיתה הננו אוכלים את ארוחתנו בל שהיא על רגל אחת בחפזון, רק לצאת ידי חובת סעודה, לשוב מהרה אל בית-התפלה לגמור את היום בקדושה ובטהרה. חג כזה, שאינו מרבה לדרוש ואינו נופל למשא על הכריות, שהקיבה אינה מעוזה לבקש בו אף די צרכה ואנחנו מושלים בה — אהוב הוא לעניים. חג זה גם דמוקרטי הוא טאה, אינו מבדיל בין עשיר לריש, הכל שוים לפניו אין לפניו משא-פנים. גם המלוים ברבית, גם מפקיעי שעד הדירות — רצים אל בית-הכנסת, פניהם בבושים בקרקע, עקבות ההצפה והגאווה נעלמו מהם, גם הם נוטלים בידים הרוערות מאימת הדין את אותו המחזור ואתו התחלים, שגם העני מתפלל בהם ומבקשים רחמים מאת אותו מלך המשפט, נקי הכפים, שגם העני שופך לפניו שיחו. העני מרגיש בזה מעין נקמה בראותו, כי יש יום, שגם העשיר נכנע ומבקש עזר וחנינה מאת ארון רם ממנו העני הוא היום ככחינת הוזה בנחכה.

ואם ימצאו בכם חכמים, שישאלוני; אמת ישאין העני זקוק להבין מון הרבה לכבוד החג הזה, אבל הלא אנוס הוא להכין סחוזרים לו ולאישתו ולבני ביתו ויוצא שכוו בהפסדו? השואלים האלה אינם בקיאים בתכונת עמנו. בענין קנית ספרים אין אחינו בני ישראל פזרנים גדולים. אצלנו יחממו למשל עשרה אנשים על עתון אחד ועשרים אחרים יקראו בו, עשרה אנשים יקנו ספר אחד ושלישים אחרים יקראו בו ואחרי-כך הוא נגנב וארבעים בתי אבות חדשים ישתמשו בו. על-כן ספרותנו כל כך "צומחת ופורחת", כמה עורבים החלו להוציא עתונים וכן לילה נועו ולא השאירו אף רושם כל שהוא. כמה חבורות נוסדו, להעשיר את ספרותנו בספרים טובים ובאין עוזר וסומך נכשלו ונפלו. כמה כחות מעולים החלו לעבוד כספרותנו ובאין תומכים בידם עזבונו והלכו לרעות בשדות אחרים ואלה שלא יכלו לעשות קפיצה כזאת מתו בלא עתם. — לאיזה ענין אמרתי זאת? לענין סחוזרי הקבצנים או קבצנים סחוזרים. העל העני לדאיג לסחוזרים? יוכל להתפלל עם שכנו הוישב קרוב אריו, כי אחינו בני ישראל, אף שהשורים הם למנוע עזרה חמרת סאהיהם, אבל למנוע מהם כבי ומצוה, שאין בה ססרון כים, אינם השורים.

גם כשיביל זה הושב אנכי את החג הזה לבחור החגים: אדם מישראל כהגיעו לתקיעות יוכל להעלות על לבו: כמה פעמים בלעתי הון זרים ותקעתי (אנגעפייט בלעז) לנושי, עשיתי תקיעות ד מ י ש, ע"י המשבר והעסקים הרעים לא עצרתי בח לעמוד על רגלי והוכרתי "ל ש ב ת". בפשטי רגלי לנושי והצגתים ככלי רק. וכמה פעמים תקעתי תקיעות דמעומה, בעוד לי די אונים לעמוד על רגלי ולמלא חובתי הייתי אין להעשיר, ותקעתי תקיעה לנושי ונתקעו בארץ ושרים עשיתי להם, כי נשברו כהרם הנשבר ובתרו עה הרימו כלם יחד קול זעקה, כי רלו ורוישו. ולכמה אנשים תקעתי שברים-תרועה כבת אחת ותקיעה גדולה בסוף.

גם בלכתנו אל הנהר, להשליך במצולותיו את חטאינו יוכל פלוני או פלוני להעלות על לבו, כי כי כדגים הנאהזים במצודה כן האנשים בידו, הוא מורש סמרת, לצוד את התמימים והחלשים, שבהם שמן חלקו, כמנהג הדגים, שהגדול בולע את הקטן. אין אני ערב לכם, שכל עשיר, גוזל והומם מתכוון את הכונות האלו בתקיעות שופר ובתשליך, אבל לעניים יש בזה מעט סמיספקציה, כי הם מתכונים כונות ישרות כאלו ומוציאים כהן את העשירים ידי חובתם. ומדוע לא? הרי ככל השנה מוציאים העשירים את העניים ירי חובתם כפולטיקה, כהנהגת הקהלות והחברות ובהנאה מן החיים. לכן מקום הניחו לעניים להתגרר בו עכ"פ בראש השנה, כחיר החגים. כל המעלות הטובות האלו לראש השנה, שהעניים מוצאים בהן תועלת. לכן ביום הזכרון זכרו זאת

אופק שמי יהודה וכבודנו היה בסכנה, מלכות יון הרישעה בקשה להשפיל את כבוד עמנו. אולם כזאבי ערב התגפלו גבורינו המכבים בחרכות שלופות על שונאינו והצילו את כבוד עמם. ארצם ותורתם, בעוז ובחרף נפש נלחם יהודה המכבי ומחנהו בעד רגל יהודה וכבוד ישראל התגדל והתגלה על ידם ולא היה צורך בתפלת "תן כבוד לעמך".

העתים נשתנו לרעה, מזלם של ישראל חשך, הלוחם האחרון שמעון בר כוכבא עוד התקומם נגד הרומי האכזר המדכא את עמו ומשפיל בכורו. אך לא עלה עוד בידו להציל את כבודנו. שבי הלבנו לפני צר ויצא מן בת ציון כל כבודה והרהר, ישראל חדל להיות עם יושב כל ארמתו, הוא נדר נגוים במקלו ותרמילו ותו קין חקוק על מצחו וכבודו נתחלל, והי ללעג ולקלס, לבוז ולשמצה בעיני העמים שונאיו ומגדו. אז תסנו את התפלה "ובכן תן כבוד לעמך". לאט לאט אבד עמנו את רגש כבודו, צרות רבות סכנונו והלכנו מרחי אל רהי, ישראל חדל להוקיר את כבודו, חדל להכיר את ערך עצמו והיה בעיניו כנמלה וכן היה בעיני אויביו ובהתפללו בראשית שנתו תפלת "ובכן תן כבוד" לא יצאה תפלתו מן הלב, לא התרגש כלל בתפלתו זאת ולא התכוון בה מאומה, כי-אם התפלל כמצות אנשים מלומדה, התפלל רק מפני ישך כתוב כמחזור ולא לפי שהרגיש צורך כדברי, בהתלהבות ובכונה מתפלל היהודי תפלת "בספר חייים", כי אין היהודי הגלותי חי ודואג בעד עמו וארצו, כי אם רק בעדו ובעד ביתו... ובאבת אך יכולים רועי ישראל המוסרים בידים כבוד עמם בירי שונאיו, להתפלל מעמק לבם על כבוד ישראל... אך יכולים ראשי ישראל, המשפילים ככל פסיעה ופסיעה, ככל דבור ודבור, את כבוד ישראל, להתפלל על החזרת כבוד עמם...? אך יכולים אנשים, המכונים ומשפילים אי"ע עדי ארין בהישתחוס שבע פעמים לפני כל בעל כפתור מבריק... אנשים ההולכים במחול כרכים לקול נגינתו של מנקה הארובות, להתפלל באמת וכתמים "ובכן תן כבוד לעמך"?

כה עברו שנות אלפים על ישראל, שאבד את ערכו בעיני עצמו והקיל בכבודו לעיני העמים. ופתאים כחשבת ליל הגלות הופיע כוכב סחוזר על שמי יהודה והפיץ אור סביבו. השחר עלה ושמשו של ישראל מתקעצה ועולה בשמי המזרח. הרצל הרים כנאווה את רגל יהודה לעיני מלכים ושרים וחרים קולו להחזיר את כבוד עמו הנענה והשפל. ודור חדש קם, אשר לא ידע כווע ברך לפני כל מי שאינו בן ברית, דור צעיר, אשר לא ידע לנגן "מה יפית" לפני הפריין, דור המכיר ויודע להוקיר את ערך האני" שלו, דור דעה היודע להתנאות ולכבד את עצמו כדי שיכבדוהו אחרים, דור העומד בקומה זקופה ובקשי ערף ונלחם כמסורות נפש בעד הצלת כבוד עמו, ארצו ודתו. וכעמדנו היום בראשית השנה, אנחנו בני הדור הצעיר, בבתי תפלתנו נובעז תפלתנו מעמק הלב ובכן תן כבוד ה' לעמך! אל אלקים! החזר לעמך את כבודו ככראשונה, תן לו רגש כבוד, ידע נא עמך להוקיר את ערכו, יתרגש ויתעורר ללחום בעד כבודו וכבוד דתו וארצו, תן כבוד די לעמך, שמחה לארצך ושישון לעירך וכו' במהרה בימינו.

שמואל צבי ווייס.

פיריטון קטן.

ראש השנה — בחיר הגינו.
תוכלו לכנות אותי "ראש הפוך" ואני אומר לכם, כי הטוב ככל הימים הטובים אשר לנו הוא בעיני חג ראש השנה. "מדוע?" אתם שואלים? כי כל החגים להוטים אחרי האכילה והשתייה. חג הפסח זקוק למצות, לארבע כסות, לכיזים, לעופות, למעדנים ולמשמנים; חג השבועות זקוק לסעודות כפולות; בשר וחלב; יום כפור אע"פ שאין בו לא אכילה ולא שתייה אבל כמה "כפרות" הוא דורש אף מדי עניי שבועיים! וצדקה מחלק בעיויכ אף בעיב דל ישכדלים ובטענה הוא כא יום כפור המיוחס: כל האוכל ושותה בעיוה"כ מעלים עליו כאלו התענה גם תשיעי; חג הסכות בודאי זקוק למאכלים טובים, שלא לביש את הדירה החדשה

חרבן מוסד בא"י. ביפו נסגר בית חרשת הברזל של ישיבת, שכל כך הרבו לקנות ממנו לתחית הארץ. סבת מפלת המוסד היא שלא חשבוהו בעליו לעסק של יחידים אלא למוסד לאומי וע"כ רבו בעליו ומנהליו וזוללי הנם רבים מצצוהו והפריעו עבודה מסודרה והנהגה מכוונה אל התכלית. כל זמן שהיה עסק של יחיד הפריח והיה הולך וגדול ולמן היום שעשוהו לעסק של חברת שתפים וכל מי שקנה מניות אחרות ראה את עצמו בדירקטור, פקיד ומצוה, אוכל ואינו עושה וזה לשם הלאומות שבכרה, מאז באה ערכוביה בעסק והיה כספינה שאבד קבריניטה. כל המשברת הרבה היתה כוורת אל צורו נקוב, כל אחד מן הדירקטורים הרבים משך לעצמו ולא היה עוד שום חישוב, כן חרב המוסד התרבותי הזה. הבנק הציוני, שהשיקע בכית החרשת רבע מיליון על שעבוד קרקעות, נושא ונותן עם בעלי הון אחרים לקנותו.

הבחירה באדם. בבחירת ציר לדומת הממלכה באדם "נבחר" הקנדיט הימני כארון רענא בגורת הנציב. הבחירה היתה בחירה גליצית, אימה כפה גולו זכות הבחירה. החליפו פתקאות וכן עלה קנדיט הממשלה מן הקלפי ועתוני הממשלה מביאים כבר מזה ראיה, כי נכרתה מפלגת האזרחים החפשים ואיננה.

גלוסטון. גולי רוסיא ישוכו לנסוע לאמריקה המערבית דרך חוף גלוסטון, כי הצליחה ימ"א להוכיח לממשלה, כי אין הגולים האלה מזומנים בתחלה לעבודה קבועה.

מחילה על הכבוד. המניסטר היהודי אסקר שטרומ, ציר אמריקה בטורקיא, מהל על כבודו לבקר את רוסיא, יען לא עשתה ממשלת רוסיא הכרל בינו ובין יהודים אחרים ובקשה לו צד החר כמו לאיזה סוחר יהודי.

הכתל המערבי ומגדל דוד. הכתל המערבי של בית המקדש, שנבאו עליו הכמי התלמוד לפני אלף ות"ק שנה, שלא יחרב לעולם והוא עודנו קים, איננו פנוי כלו. רובו נסתר מאחרי בתי חמר ורפתים של ערבים ורק חלק קטן ממנו פנוי כסימטא צרה, ששמה נדחקים היהודים להתפלל. עתה שמו רבים לבס, לקבץ כסף בין היהודים ולקנות את בתי הערבים ההם. גם מגדל דוד במקום ארמנות מלבי יהודה עומד להמכר ואם לא ימחרו יהודים לקנותו יפול כידי נצרים, שיכנו שם כמה חדישה.

ערנסט נתן והאפיפיור. ראש האזרחים הרומי כן עמנו ערנסט נתן, דרש לכבוד חג מלאות ארבעים שנה מיום נכבשה העיר בידי חזק המלך ונעשתה לעיר הממלכה, כמו שהיתה בימי קדם. דרשתו נתפרסמה בכל המדינה במודעות ברחובות. בתוך דבריו הראה על נזק הקליריקלות והישפעתה לרעה על העם במקום שידה שלטת. דבריו אלה העירו קצף בתוך הכהנים הקתולים ובחצר האפיפיור ויש לחוש, שעבבור זה תקום גם באיטליא תנועה אנטישמית, שלא ידעו שם עד בה מה היא. כל עתוני הקליקלים באיטליא ובכל העולם מתמרמרים על הצפת היהודים והאיש נתן אינו מרגיש כלל, כי בתור יהודי היה לו להזהר, כי באיטליא אין היהודים נכנעים ושפלים עד שיצטרכו להזהר בלשונם יותר מאחרים.

כמה מומרים חזרו לאמונתם. מיניסטרוים-הפנים ברוסיא אסף ידיעות בדבר מספר המומרים בדת הפראבוסלנית, שישנו לאמונתם מיום 17 באפריל 1905 עד היום, להקטוליות חזרו 233,000 איש, בזה בפולין בלבד 168,000. עברו לדת לותר 14,500, בזה בחבל חבאלטי 12,000. חזרו אל דת מחמד 50,000 וכארכעת אלפים מומרים יהודים חזרו ליהדותם.

מהדוה"ה של האליאנס" לשנת 1900. זה עתה נתפרסם הדוה"ה של האליאנס, מענינות ביותר פעולות האליאנס" במקצוע יסוד בתי-הספר במשך חמשים שנות קיומה. בשנת 1862 נוסד בית-הספר הראשון עם שמונה מורים ושלוש מאות תלמידים. אחרי עשר שנים היו לה"אליאנס" 17 בתי-ספר עם 98 מורים ו-2800 תלמידים. לאחר עבור עשר שנים אחרות היו לה 47 בתי-ספר עם 290 מורים ו-7600 תלמידים. עתה עולה מספר בתי-הספר ל-149 ושל המורים — ל-1275 ומספר התלמידים 41,000. בשנת

כסיגעט ע"י שוטרי הגבול, לא נכונה היא, כי לא אותו עכבו, ביאם את הרה"צ מהוסיאטין, שגם הוא נפל בססע ההיא. הרה"צ מטשורטקוב התעקב בסיגעט ע"פ הפץ יהודי העיר, שקבלו פניו בכבוד גדול וכלם השתדלו בעד הרה"צ מהוסיאטין שלא יעכבוהו ושיגהם שבו בשלום אל ארצם.

בת ק"ב. בוויין מתה הזקנה היהודית ק לוסטיג בשנת ק"ב לימי חייה. כל בני משפחתה האריכו ימים כמות. בעלה, סוחר דל, חי ק"ה שנה, אם אמה הגיעה לק"ג שנה ואם אביה לק"י. אהיה חי צ"א שנה ואחותה צ"י. עד לפני שלש שנים דרה בעיר טאפ באונגרן. עשרה ילדים ילדה וששה מהם קברה. עד לפני שש שנים היתה סעמל כפיה, מחמות עשתה. לפני שלש שנים הביאה בנה הצעיר ווינה, אח"כ הכניסה אל בית אסף הזקנים. עד ימיה האחרונים תפרה עוד בלי משקפים. ארוהותיה אכלה תמיד בקביעות וגם שבר לא סעקה מנפשה. בשינה המעיטה. היא היתה הזקנה בכל יושבי וויין.

גלות גליציא. מחזה מעציב ומרעיש מיתרי הלב חזו עינינו פה קוובא בכ"י לח"ו המפיץ אור בהיר על דון ורשע האנטישמים הגליצים, המשתמשים בכל מקרה לרוששנו לא בחרב ולא במלחמה, כי אם בערמה, לקפח את פרנסת היהודים, אם דל ואם עשיר, באכזריות חמה. וזה החרב: כל ההנויות בהוך העיר פה, כעשרים במספר, לאחות העיר נחשבות, וקנ"ן הארכי-הגמון הפולני הנה, ובחכירה הן מירו יחד את האחזה, ביד חוכר פולני. וממנו שכרו אותן יהודים, זה רבות בשנים, רבם עניים מרודים, המוצאים לחם לחץ רק מהחנות, ברוב עמל ועבודה קשה, כידוע. והנה עתה חישב העריץ החוכר הזה תחבולה ותואנה, לדרוש מאת היהודים, לשלם לו דמי שבירות הנויותהם פי שלש מאשר עד כה. כל בקשה, כל תחנה לא הועילה. כבר הפצו לשלם לו פי שנים — לא, הוא כאחד: פי שלש, לא פחות. ויען כי השבו דרכם ונוכחו לדעת, כי בשלמם פי שלש או יעמלו לריק, לא מלאו אחרי הפצה, וימתינו עד בוא יום הפקודה מבית המשפט לצאת מחנויותיהם, כי עד הרגע האחרון דמו, אולי יעזוב הרשע דרכו וירחמם. אכן תוחלתם נכזבה! ביום הנ"ל בא ציר בית המשפט ויתן צו: פנו מקום! מי שלא ראה את גרוש נורדי רוסיא, יכול היה לצירו ולשוותו נגר עיניו מן הנרידה פה: כל אחד העמים ככהלה את סחורתו על עגלה ויובילה אל ביתו למקום צר ורחוק, הכל בערכוביא, כלי זה נשבר, סחורה זו נפסדה... ומה יעשה עתה את סחורתו בכיתו? ומאין ימצא לחמו?

הקראים בטורקיא. הקורשפונדנץ היהודית החדשה מודעה, כי הנקור, שבקר נחום סוקולב בשנה שעברה את הקראים בקושטא ודבריו העבריים, שדבר לפניהם, עשו עליהם רושם קים והם מתאמצים לחזק את רוח לאומותם, ובקראם ב"המבשר" מאמר על-אדות נטית ההתכוללות של הקראים ברוסיא, הצטערו מאד והתאספו לקרוא תגר על אחיהם. גם רוצים הם לפנות אל הקראים במצרים לעמול ביחד להשיב את הקראים ברוסיא אל מקורם העברי. הם אומרים להביע בכל עוז, כי הם מרגישים את עצמם כיהודים לאומיים ובעד כל הון לא יכרתו כליל מן העם היהודי.

יק"א בשביל יהודי גליציא. בעבור צעקת המזוגים בגליציא ותנועת האנקטה ההולכה ונשמטה מתוך זלזול בעניני היהודים התעוררה כפי הנשמע יק"א לעשות דבר לעזרתם. יק"א מאספה חמר מבין מוסדים צבוריים ויחידים כדבר עניות היהודים למען הציגו לפני ועידת הברות הצרקה הגדולות, שתועדנה בלוב. בעצת האליאנס" הווינית בקשה יק"א להמתין באספתה עד אחרי האנקטה של ועד המדינה, לבל תרפינה ידי מאספי האנקטה. אבל אחרי שאין ועד המדינה חש להקהילה ונוהג בה סלות ראשו, החליטה יק"א שלא להמתין עוד ותקהיל בקרוב את באי בח האליאנס" האוניון" הווינית, ח' העזרה הווינית האישכניות ויחידים לבקש מקורות פרנסה ליהודי גליציא.

ספרי צדוקים וקראים קדמונים. הפרופסור שלמח שחטר יוציא לאור ישיני כרכים כתבים עתיקים, שנמצאו בגניזה" הידועה במצרים ושומרים באוניברסיטה בקמברידזש. הכרך הראשון יכיל חלקים מספר, שנכתב בימי בית שני ביד חכם מן הצדוקים עם תרגום אנגלי. הספר הזה יאיר על תולדות הכתות הרתיות בימי ב"ש. והכרך השני יכיל חלקים מספר המצות שנכתב ענן, מיסד כת הקראים בימי הגאונים.

היה המוסר הזה בעם אחר היה נחשב לאחד מגאוני עולם וכבד מוצרט, ווגנר, בתוכן, ברתולדי היה שמו נחשב. אבל אין מסדות יהודי אמתי לעבוד בשביל שם עולם, בשביל כבוד וצבירת הון ואביש מאיר היה הון עני בביס"ד קטן ולא נהנה מאמנותו יותר מהון אחר. עוד לימים הנוראים תבאים חבד נגונים תרשים, לסרות הליו ולשמות, לכל הפלות והעיר לזירוז ההון בניהמ"ד הפנציו, כי ישמור את הנגונים למשמרת, כי מי יודע אם עוד יזכה הוא לזמרים. גם נוסח מצבתו נתן לו, וצוה לקברו בצד בנו השיץ, השוי"ב והסופר העברי (הרכבה סופלחה) ר' פסח, שנפטר לפני שני הדשים. רבני עירנו הפסידוהו בראוי לו וכמה אלפי איש הלכו אהרי מטתו. תנצב"ה.

רן. נגמר דינו של, אבי עירנו" יועץ העיר והמדינה ביעוהלאוועק, אביר מפלגת צוררינו, הדין, אשר הטיל זהר הלש אל תוך עסקי ממשלתם של הנצרים-סוציאליים. האנטישמי ציפדו, שהאשים את ביעוהלאוועק, כי השתמש במשרותיו לצבור הון, יצא היב ונדון ענש קל מאסר של ג' שבועות, כי לפי דעת השופט לא הצליח להביא ראיות הוקות לאשמה. אך אם שמה ביעוהלאוועק כנצחוננו, כני מפלגתו אינם שמחים, כי הרפש, שחשטנו בו בשעת המשפט יגלה בקרוב שנית. העדים שהזמנו להעיר כחזו הרבה תחת לשונם, כי עודם תלויים בדעת המפלגה וסכנה להם לגלות מה שהם יודעים. ידע הפוליטיקן הערום איך להעלים מעשיו ולקחת מה שדרש רק ע"י אהרים הקרובים אליו. התשורות הגדולות שנתנו בשעת מסירת אוזו קבלנות להפקת, לא נודע לאיזו כיסים ירדו וביהיד נלאה לברר זאת. אבל עוד הון לטועד, עוד יתברר הרבה אהרי שפנתה כבר פתח להביט אל תוך ספתרי שלמון וויין ובפרט שיבא עוד המשפט לפני ביהיד הגדול. אבל אם יצא הקובל לע"ע זכאי ברינו, שיטת המפלגה יצאה חיבת, השיטה, שהריסה פוליטיקנים של בתי המרוח מאשפות, לססור בידיהם כל משרה רמה וכל גורל הארץ וכל עניני העיר והמדינה והעם לא יתקיימו רק לטובת היחורים האלה, לסלא כיסיהם. אנשים שבקשו להספיק צרכי העיר במהיר נמוך נדחו ורק לאנשים בטוחים נמסרו העסקים, יען הרבו להביא תשורה ליהודים ולקפת המפלגה. א. ב. וו.

מקרב ומרחוק.

ענינים מדיניים. אשכנז רוגזת תחת יד הנסוגים אחר הלוחצתה בחקי הספים ומכסי הגבול, להעשיר את העשירים ולהרעוב את הדלים. בשבוע הזה התקוסם העם הרעב נגד עושקו, הפועלים שובתים מעבודה מאין לאל ידם להיות בשכרם המצער ביוקר המאמיר. סאות אלפי פועלים שולחו מבתי עבודתם וקצף כל הרעבים האלה הולך וגדול. בברלין היתה בשבוע הזה סלחמה בין הפועלים הבטלים ובין השוטרים, ליה שוטרים ופקידיהם נסעו, כהן נצרי נלקח, הלונות פוצצו. ולא רק הפועלים מתמרמרים על הממשלה, התומכת רק בידי בעלי האחוזות ועוזרתם בנכליה להוקיר כל צרכי האדם, כי אם גם האזרחים העירוניים ההפשים סכל המפלגות ואת כעסם הם מראים בשעת הבהירות אם תהיה בחירת השלמה למועצת הממלכה. בכל בחירה יתחברו האזרחים עם הסוציאליים, שציריהם בפרלמנט הולכים ורבים. להגדיל המת העם עוד גם הקיסר בהראותו נטיותו לממשלת יהיד וחבתו העצומה לצאר. — צרפת המציאה שיטת מלחמה חדשה, מלחמה בשלום, מלחמה פיננצית. כלל ישן שלמלחמה נחוצ כסף, אבל בכסף הזה מכינים שוה כסף, מכשירי מלחמה וצבא רב. וצרפת אומרת לא, כי כסף סמס. היא נלחמה עתה את אוסטריא-אונגרין ואת טורקיא בכה הכסף אשר לה. צרפת היא מאז השלתני של כל אירפה, כל ממלכה הצריכה. לכסף תלוה אצל הבנקים הצרפתים. כן הלכו גם אונגרין וטורקיא עתה ללוות כסף בצרפת והיא נעלה דלתיה בפני הליון. לאונגרין לא תלוה לפי שהיא בעלת בריתה של אשכנז ולטורקיא לא תלוה, כי גם היא נוטה להשען על אשכנז ואוסטריא וקול יצא, כי ברחה טורקיא ברית עם רומניא, שאם תתגרה בולגריא בטורקיא תשלה רומניא חילה לבולגריא ולפי שבולגריא עומדת תחת השות רוסיא תרמה צרפת הרדיקלית עם מיניסטריה הסוציאליים, כי חובה עליהם לריב ריב הצאר ולתבוע עלבוננו, אשריך צר שאשכנז וגם צרפת אויבתה מנינות עליד.

שונות. הפורה האיטלי האוועז פרה בסכנותו מעל הר סימפלון אשר באיטליא נבנה שני אלפי סתר עד העסק. בהגיעו סמוך לארץ נפלה עליו סכנותו ופוצצה שוקיו. אהרי ימים אחדים סת. — ברוסיא ישנם צ"א ימים טובים בשנה המפדיעים את האכדים ואת כל העם מעבודתו ומעבכים התפתחותו. בדומה יוצע לבלט הגים אחרים. — בלדון נתקלו שני מסעי סת"ב זכ"י, עשר מרכבות נשברו לרסיסים ומ"ב נפש אדם נהרגו, ששים נמחצו. — התובנים פרנסו וקתפטון השבו ומצאו, כי השמש, שאמרו עליה, בי היא כוכב קבוע, רצה עם כל כוכבי הלכת שלה כ"ג ושליש קילומטר ברגע אהר, אלף וארבע מאות קילומטר בסנינות אהת. — החוליע הולכה ומתפשטה באונגרין גם בבוספס פדצה המגפה. הנהגת מסה"ב של הממלכה בגליציא פסקה לקבל אנשים הנסועים בסדרגה השלישית לאונגרין. ברוסיא נגפו עד כה כמאתים אלף איש. המגפה הולכת והפרה שם. — הצאר מטייל באשכנז, היה גם בפרנקפורט ושוטרי פרוסיא שומרים עליו. בקונגרס הסוציאליים מהאו נגד הממשלה על השתמשה בשיטתיה לתכלית זאת.

מכשול בדרך. מכמה מקומות מעירים אותנו, כי השמועה, שהבאנו בגליון הקורם על-אדות עובד הרה"צ מטשורטקוב

1862 חוציאה האליאנס להוצאות בה"ם — 9800 פראנק, וכשנת 1890 עלו הוצאות בה"ם לסכום של שני מיליון פראנק. אל הסכום הזה לא נכנסו יאר הוצאות בה"ם לרהיטים וכלי משיירים וכדומה, ישעלו גם כן לסכום שלש מאות אלף הוכל.

סדום ועמורה. הארכיאולוג האמריקני הומינטון אומר, כי מצא עבות הערים ההפוכות סדום ועמרה והן על שפת ים המלח מצד צפון. שם מצא חורבות ערים ובנינים. גם מצא שם וואלקאן (הר יורק אש) שכבה במקום הזה מצא עקבות המערה, שבה נסתר לוט בשעת המהפכה.

קמיע. בין כתבי הדי, שמצא המסיונר פילוט בטורקיסטן החינית, יש כתב יד מרובע, שנאספו בו פסקים מתלים ומן הנביאים, שבעליו נשאו כנראה על בשרו. הכתב נכתב כמאה השמינית או התשיעית למספר הרגיל והוא הכתב העברי היותר עתיק שנמצא עד כה.

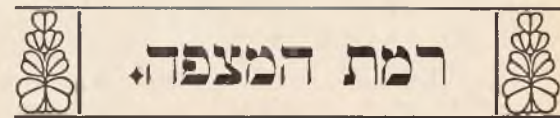
מפקיעי השער. מטריעסט מודיעים, כי היונים בעלי האתרוגים עשו יד אחת להפקיע את השער באופן נורא. אין כל פלא, בראותם שלטמות כל ההזרות ולמרות היות אתרוגים גם כארץ ישראל בני יהודים מכבדים סחרי האתרוגים רק את אתרוגיהם, מדוע לא יעשו כסחרתם כרצונם?

לואיזה רותשילד. כלנדרן מתה הזקנה הזאת כת תשעים שנה. היא היתה בת ר' אברהם מונטיפיורי אחי ר' משה ואלמנת אנטון רותשילד, שהיה קונסול ראשי של אוסטריא כלנדרן, בנים לא היו לה, כ"א שתי בנות.

נקמה במתים. בעיר ארלאו במורביא נמצאו שלשים המצבות ככה"ק היהודי עקורות ונשברות וכל הקברים פתוחים. המחבלים לא נמצאו, אבל כרוך הדבר, שזאת היא נקמת המשכים על אישר עושים היהודים את עצמם כאשכנזים לנזק המשכים, תחת להיות יהודים שאינם מתערכים בריב לא להם.

הורג נפש נקי. כבלאשא-דיארמאט כאונגרן נדון היהודי ד"ר סאקע, שהרג את השופט הנצרי ד"ר האקי, שמצאחו נסתר עם אשתו. בנגר-הדרן פסל צד ההרוג את היהודים להיות שופטים מושבעים. השופטים היו רק נוצרים וכ"ז יצא הרוצח נקי.

בכסה ליום חגנו. וואלף: מדוע נוהגים שלא לאכול מצה שלשים יום לפני ברכת על אכילת מצה, אבל נוהגים לתקוע בשופר שלשים יום לפני ברכת לשמוע קול שופר ב ער? מדוע לא הבין; במצה כתוב: "בכל הלילות אנו אוכלים המן ומצה" וצריך היהודי להחמיר על עצמו שלא לאכול, ובשופר כתוב, "בכסה ליום חגנו" והיהודי צריך להחמיר מחול על הקדש.

רמת המצפה.

שאלת הלשון.

מאת ד"ר שמעון ברנפלד.
(סוף)

עוד לא החליט אדם מעולם, כי אפשר לתרגם כל רעיון וכל מושג כדיוק מנרמנית לפרנצית, כלי שירוגיש כל קורא קושי וקלקול מרובה בסגנון כזה, ואם מלשון לועזית אירפית ללשון אירפית כך, בלשוננו העברית על אחת כמה וכמה. בימי הבינים היה הסגנון היהודי מושפע מעט על ידי הסגנון הערבי, שלכל-הפחות איננו רחוק כל-כך ברוחו וכסגולותיו מן הלשון העברית. בימינו מכניסים אל סגנונו ציורים דבוריים מלשונות לועזיות. חושבים הם, הנהוגים כן, להעשיר את סגנונו כזה, אבל באמת אין זו עשירות, אלא עניות מרובה. "לעשירות" כזאת יכנימו רק אותם הסופרים הקוראים, שהשפה העברית להם גוף כלי נישמה — אכן דומם כלי טבע אורגני. איני מדבר בשכושים הגסים, שמכניסים בימים האחרונים אל סגנונו, למשל כמה שכותבים "בטח" במקום "ודאי" ומנסחים: בטח ידעו הקוראים, כמובן; ודאי ידעו הקוראים, או השכוש הגם: "תחת השגחת... כמובן בהשגחת... או: "תחת נשיאות... כמובן; "בנשיאות". זוכר אני, כי על יער הספרים הנדפסים בהוצאות

הכרת "מקיצ-נרדמים היו רושמים: תחת השגחת ראשי החברה. כאשר פרסמתי אני בשנת תרנ"ט את "כבוד חכמים" לדוד מסר ליאון מכו" מחקתי את השכוש העוקץ הזה ורשמתי: "כה שגחת... (הוגמת כר שות מרנ"...)". מאז נתקיימה רשימה זו בכל ספרי החברה. שכוש גדול הוא ואל כל כבר נשתרש בספרותנו מימים קדומים) השימוש במלת "אצל" למשל, ככרא-מקומות (החכיבים כל-כך בספרותנו, אף-על-פי שלרוב אין בהם אלא התהדרות בכיאות) אימרים: אצל פלוני, במקום: כספרו של פלוני, או ככונתם להביא דעת פלוני אינם כותבים. סתם: "פלוני וכספרו...) סוכר" אלא: "אצל פלוני". צריך עוד להודיע, שגם זוהי מעות מרובה, מה שמישיבים על הערות כאלה: ואך נכטא רעיון זה באופן אחד? בודאי אם נחזיק בצורת הרעיון לא תמיד נמצא לו תרגום עברי מדויק, אבל העיקר הוא המושג והתוכן, השכוש ביחס הפועל (אבלאטיף) זו לשפתנו במקום שהפועל ידוע, ולפיכך אם נאמר "התפוח נאכל מראובן", שכוש הוא, צריך להפוך את המאמר ולומר: "ראובן אכל את התפוח" (על זה העיר שד"ל). וכיצא כזה ככמה ציורים דבוריים, שאי-אפשר לתרגמם כצורתם ברוח הלשון העברית. המושג והתוכן לא יפסידו כלום, אם נתן להם צורה אחרת עברית.

אבל נניח את השכושים הגסים, אשר אפשר לתלותם כמעט ידעית הלשון. כימים האחרונים נקבעו כספרותנו ציורים זרים שלא לצורך. כבר הורגלו לכתוב "אמצעי כסף" במקום "כסף" פשוט, "למוסד פלוני אין די באמצעי כסף". פלוני אמצעיו מעטים" וכי אי-אפשר לכטא את הרעיון הזה במושגו כצורה עכרית? "אמצעי" איננו משמש בעברית כמיכין כזה ומי שאיננו בקי כאותן הלשונות הלועזיות, שלחן יתכן הדבור "אמצעי כסף" לא יכין כונת הדברים. כמעט ככל יום אני קורא, אפילו כסגנון הנבחר והטהור: רוצים אנו לקוות, או: רוצים אנו להאמין, מה זה? המלה "רצון" אינה משמשת בעברית כמובן כזה. לפעמים הכונה היא שאלה ובקשה או תקווה, ולצורך זה יספיק "נקוה" נאמין, או: הבה נקוה, הבה נאמין, לפעמים הכונה נטיה נפשית, וכמובן זה צריך לנסח: נוטים אנו לקוות, נוטים אנו להאמין, כספרותנו נשתרש בימים האחרונים השימוש במלת "הודות" אפילו לרעה, מה שאפשר בשפות לועזיות, אבל לא יתכן בעברית, אמנם מודים לאלקים גם על הרעה, ואימרים: כל מה דעכיד רחמנא לטב עכיד, אבל אי-אפשר לכתוב: "השנאה לישראל הולכת וגוברת הודות להסתתם של חברי המאות השחורות". "העניות רכתה כל כך בעמנו הודות לחקים המגבילים ובגזרות הרעות, שהם מחדשים עלינו". ומה יפסיד רעיון זה, אם נכתוב: "כסת הסתת...". כסכת החקים המגבילים והגזרות הרעות? כמו כן נשתרש בסגנונו השימוש במלות "הראשון" "האחרון" שלא בהלכה. "ראובן ושמעון נחלקו כדעותיהם — הראשון טוען כך, והשני טוען כך". "הגרמנים והרוסים שונים אלו מאלו — הראשונים נוהגים כן, והאחרונים נוהגים באופן אחר", כשיזדמן לי דבור במותו, ואי-אפשר לי להמלט ממנה אני בוחר להאריך מעט ולכתוב: "זה הנזכר ראשונה". גם אני אוהב את הסגנון הקצר, אבל בתנאי שלא יהיה קצורו — קלקולו, כענין הקצור מצטיינת מאד הלשון הגרמנית על-ידי סגולתה המיוחדת לקשור כמה מלים לבטוי של מושג אחד במלה אחת. בלשון הפרנצית אי-אפשר כזאת, ועוד לא שמענו כי ותרו בני פרנציה על סגולת לשונם בשביל הקצור.

אפשר היה להרבות בדוגמאות כאלה מן השכושים הגסים, שנשתרבו אל לשוננו כשמושה, אבל השכושים האלה אינם הקלקול היותר גרוע כסגנונו, לעומת זה דבר זה ומתמיה הוא, מה שהרגילו כבר כמה מגדולי סופרינו לתרגם כל פראזה מאחת הלשונות הלועזיות עברית, תרגום משועבד מאד, מבלי שאת פנים לסגנון הלשון העברית, זוכר אני, כי לפני כמה עשרות שנים הוציא משה שולבוים את תרגום הדראמה "השודדים" לשילר, כו נמצאה המליצה "הלום-זהב", לפי שהיא, שגורה כגרמנית, מכיני הסגנון העברי שחקן או על התרגום הזה, שאינו אלא גרמניזמוס גם, עתה כבר משתמשים במליצה זו גם סופרים מפורסמים, סופר אחד מפורסם כחפצו להביע את הרעיון, כי קשה

לאדם לשנות את טבעו, דברים ברורים די צדנם ומתאימים לבטוי של מושג ברור, כתב: "אי-אפשר לאדם לקפוץ מעורו". אילו עמד על הכנת הציור הזה, היה מכיר כמה מן הזרות והתמיה יש בו. בספר מדעי מצאתי מליצה: "הוא לקח חלק אקמיווי". הלא זהו זרנון במלות עבריות ולא סגנון עברי. בקצת הסופרים אני חושד, כי עושים הם כזאת במזיד. גם השימוש במלות זרות שלא לצורך הוא בעיני קלקול הסגנון העברי. ככלל אין לגנות את הכנסת מלות זרות אל מוצר לשוננו, מפני כי הכרחית היא, יש ענינים שאי אפשר לכטא אותם אם לא כמלה זרה, ולעקם ולהאריך הלשון, כדי להמלט מזה אינו מן הראוי, אבל רוב השימוש במלות זרות מעיד על התרשלות או על מעוט ידיעת הלשון העברית. כספרותנו נשתקעו המלות "אנצידנט", "קוריוזים", "אכסורד" וכו' שלא לצורך, כלום כעורה היא המלה מאורע, שהיא ממש ענין "אנצידנט"? ומדוע לא נשתמש במלת: תמיה ובתואר תמוה במקום "קוריוזים" או "קוריוז"? ואפילו אם לפעמים אי-אפשר לתרגם המלה כשחיא לעצמה, בחבור הדברים בודאי אפשר לכטא את הרעיון במלות עבריות. אני לא הייתי כותב בשום אופן: "טנדנציוני", גרנדיוז" וכדומה מן המלות החדשות אשר כלשוננו בישנים האחרונות, עד שאנו מכניסים יסוד זה אל לשוננו צריכים אנו לפשפש כאוצר הלשוני שיש לנו, שמא היסוד החדש הוא למותר, ועוד עלינו לדעת, כי אפילו המלות הזרות הנמצאות מכבר בספרות התלמודית טובות מן החדשות, מפני שהמלות הזרות שכתלמוד נתיחדו כבר, וגם המציאו להן קדמונינו צורה עברית, מי זה ירגיש היום כי המלה "ספוג", למשל עפ כל המלות שנסתעפו ממנה, יונת היא? מי זה ירגיש כזה במלת דורן, לגיון בימה, וסופרינו עתה כותבים כעקשנות מרובה: כמה ולטובת אחד מסופרינו כתבו וחתמו סופרים מפורסמים בקול קורא כי ראוי להשיבו אל הכמה העברית, ולא חשו, כי ככמה היו מזבחים ומקטרים וכמוכן שלפנינו צריך לומר בימה.

גם במלות עבריות יש משמשים כמובן זה, מפני כי כתרגום המלות האלה באיזו לשון לועזית יש להן מוכן אחר, אני מוצא כדברי אחד הסופרים המפורסמים פראזה כזאת: "עתה אין כבר צורך...". במקום: "אין עוד צורך..." שניאות כאלה נפגוש כמעט בכל עתון עברי ובכל ספר עברי.

מה יעשה הסופר ויתרחק משניאות כאלה המקלקלות את הסגנון העברי ועושות אותו למין זרנון עכרי-לועזי? לסופרים הכותבים כעתונים יומיים דבר יום כיום, ולרוב כחפזון גדול, נוטה אני לומר על שניאות כשמוש הלשון, הכותבים בשכועונים ובירחונים, ומכל-שכך בספרים מיוחדים יכולים להזהר יותר בסגנונם, ובפרט אם הלשון הלאומית חביבה כל-כך עליהם ומתכונים הם לבנותה ולקיימה ולא להחריבה ולקלקלה: סגנון יפה אפשר שהוא מתת אלקים; אבל סגנון נקי וישה, זהו קנין שמסגל לו אדם על-ידי עבודה והתמדה. צריך שלא ינהג קלות ראש לא בלשון שהוא כותב בה ולא בעבור הקוראים, אם ידייק בלשונו כשם שהוא מדייק בתוכן דבריו (וכסופרים שיש לדבריהם תוכן אני מדבר), יצלה לתקן את סגנונו ולנקותו משכושים.

עלינו לתבוע תמיד, שיהי סופרנו דייקן שלטון ברכוש הלשוני, הקושי שמרנישים הסופרים החדשים כהבעת רעיוניהם בלשוננו הוא ברובו מעוט השימוש בספרים עבריים קדומים, הם מזוללים בסגנון הספרים האלה משום תכנם, לפי טעמי גם תוכן הספרים הקדומים חשוב מאד, וראוי לכל אדם מישראל הוגה רעות, וכמוכן ידוע לכל משיביל, לשקוד עליהם ולהגות בהם, אבל זהו דבר מסור למעמו הספרותי של אדם, ואולם מי שיבוא לכתוב עברית, ובפרט לקבוע את דבריו בדפוס, צריך שתהיה לו בקיאות מרובה בספרות זו משום העשרת הסגנון, הסופרים החשובים שבנו, אלו המעטים הכותבים עברית כסגנון עברי, נתגדלו ונתחנכו כלמוד הספרים העברים הקדמונים, ולכן הצליחו בסגנונם, איני יודע, אך נוהגים חברי הסופרים בענין זה, אני מצדי יכול להעיד על עצמי, וזה יעידו עלי כל מכירי, כי החקירה והדרישה בחוקי שמוש הלשון אינה פחותה כעיני בערכה כנושא-ענין הקירתי

כדי לישר את ההדורים האלה. אחשוב לנחויק, להגביל קודם כל את אפן מנהג הואה שבמעשי יום הכפורים ופרה אדומה.

לפי מה שהזכרנו למעלה יש שלוש דעות בדבר: דעת ר' מאיר שאמר: אחד זה ואחד זה מין עליו כל שבעת הימים; דעת ר' יוסי שאמר: אין מין עליו אלא שלש ימים ושביעי בלבד ודעת ר' חנניה סגן הכהנים שאמר: על הכהן השורף את הפרה מין כל שבעת הימים ועל של יום הכפורים לא היו מין עליו אלא בשלש ימים ושביעי בלבד. אם נבוא להכריע בין אלו הדעות, נכרח לבטל דעות ר' מאיר ור' יוסי מפני דעת ר' חנניה סגן הכהנים. כי בנוגע למנהגי בית המקדש ר' חנניה, שהיה סגן הכהנים, הוא עד ראיה לדבר, בעוד שעדותו של ר' מאיר ושל ר' יוסי, שהיו אחרי הורבן בית המקדש, הוא לכל היותר מפי השמועה. עם כל זה נמצא אחרי העיון, שדעותיהם יותר מבוררות מדעתו של ר"ח. דעת ר' מאיר אמנם כמדומה בדעת ר' ישמעאל, כי אחד "מעשי יום הכפורים" ואחד "מעשי פרה" וביניהם הואה נובעים מן הכתוב: כאשר עשה ביום הזה וגו' ועל כן מן הדין שתהיה הואה נהגת כשניהם כל שבעת הימים כמו במעשי מלואים (3). לעמית זה סוכר ר' יוסי, כי טעם הואה בין "מעשי יום הכפורים" ובין "מעשי פרה" הוא משום ספק טומאה ואיננה חקוי מעשה מלואים (4), לפיכך אין צורך בה ככל שבעת הימים, כי-אם בשלש ימים ושביעי בלבד. אולם דברי ר' חנניה סגן הכהנים אינם מהורים אצלנו, כי מטה נפשך, אם נחליט, שהואה "מעשי יום הכפורים" ו"מעשי פרה" נלמד ממעשי מלואים, נתפלא, מדוע אינה נהגת "מעשי יום הכפורים" כל שבעה, ואם נחליט שהואה בשניהם רק משום ספק טומאה היא באה ואיננה חקוי מעשה מלואים, קשה להבין, למה הצריכו אותה "מעשי פרה" כל שבעת הימים? חוץ לזה כבר החלטנו למעלה, שמלת "לעשות" לא היתה כשום אפן הגורם להנהגת "מעשי פרה" (5); אין אלה אפא חקוי מעשי מלואים. ע"כ אני חושב, כי דברי ר' חנניה סגן הכהנים בנוסח שהם לפנינו הם משובשים והנוסח הנכון הוא זה: על של יום הכפורים היו מין עליו כל שבעת הימים ועל הכהן השורף את הפרה לא היו מין אלא בשלש ימים ושביעי בלבד. ור' מאיר ור' יוסי אינם חולקים על ר' חנניה בנוגע לספור מעשה שהיה, כי אם מחוים דעתם, אך צריך להיות, מטעמים הנזכרים למעלה (6).

אחרי הנחה זו נאמר, כי בתחלה באמת חסרון דעת התורה אצל הכהנים הגדולים מטעם שהזכרנו הוליד את המנהג לחנך אותם בעבודה לפני יום הכפורים, מפני שעבודת יום הכפורים הוא בכ"ג (יומא ל"ב הוריות י"ב) ואחרי שנשתרש המנהג הזה בקרבם במשך הימים החכו כמשפטם לחקור ולדרוש בתורה אחרי סמך למנהג הזה ומצאו את הכתוב: "כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם", אשר כמעט בלי נמיה מפי שמוציא הבינה, שמורה על עשיית מעשים דומים למעשי מלואים לצורך הכפרה, הנעשה ביום הכפורים. על ידי הבנה זו לא לכד הצליחו להצדיק את המנהג הנזכר, כי אם ראו גם חוכה לעצמם לעשות עוד מעשים אחרים שבמלואים לפני יום הכפורים. אולם אז פגשו כאבני נגף על דרכם. לא נבצר מהם אמנם להפריש את הכהן הגדול מביתו ללשכה שבבית

(3) גם הרמב"ם בפירושו המשניות החליט, שהלכה כר' חנניה וכן פסק בספרו יד החזקה (עבודת יום הכיפ פ"א ופרה אדומה פ"ב).
(4) זוהי דעת ר' יוחנן משום ר' ישמעאל ולא משום הש"ס טומאה הואה היא באה, כי לדעתו הלא היום באים רק במקום הדם והואת הדם בוראי לא לטהר מטומאת סת תעודתה ובבן הדעה, שר' מאיר כר' יוסי מוכר, שהואה משום חשש טומאה היא באה ובשאלה: אם הואה בזמנה מצוה הם חולקים, הוא נגד דעת ר' יוחנן.
(5) ודעתו על אדות מקור, מעשי יום הכיפ ופרה" אולי כדעת ר"ל (יומא ב:) אבל אפשר גם לומר, שלדעתו ג"כ מקור "מעשי פרה" ו"הכיפ" הוא הכתוב: כאשר עשה ביום הזה וגו', אבל לא לכל מעשי מלואים הוקשו, כי אם למקצתם והואה אינה בכלל המוקשים.
(6) שערתי שר' מאיר למד גם "מעשי פרה" מכתוב: כאשר עשה ביום הזה וגו', אף שזה נגד ההלכתנו, מפני שלדעתנו כמו שהזכרנו עדות ר' מאיר בטלה, בעוד שדברי ר' חנניה הם תאור המנהג, שנהג באמת אצלם ועל זה נמשכה ההלכתנו.

פרה לכפר אלו מעשי יום הכפורים. ובנוסח הישני: "ר' יוחנן מתני חדא: לעשות לכפר אלו מעשי יום הכפורים" ובכרייתא (שם ג'). שנינו: "בזאת יבא אהרן אל הקדש, כמה שאמור בענין (דמלואים) ומה אמור בענין (דמלואים) אהרן פירש שבעה ושביעי יום אחד ומשה מסר לו כל שבעה, כדי לחנכו בעבודה. ואף לדורות כהן גדול פורש שבעה ומשמיש יום אחד ושני תלמידי הכמים מתלמידיו של משה (1) מוסרין לו כל שבעה, כדי לחנכו בעבודה. מכאן אמרו: שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהרין. וכישם שמפרישין כ"ג, כך מפרישין כהן השורף את הפרה ללשכה שעל פני הכירה צפונה מזרחה. ואחד זה ואחד זה מין עליו כל שבעה מכל הטאות יהיו שם. ואם תאמר במלואים דם הכא מים אמרת: נכנסו מים תחת דם. ואומר כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם, לעשות אלו מעשה פרה לכפר אלו מעשה יום הכפורים".

והנה בנוגע ל"מעשי פרה" נחליט, כי מעולם לא עלתה על דעת החכמים לראות ברש הזה בלבד (לעשות אלו מעשי פרה) צווי להנהיג מנהג השוב בקרב האומה. ולא יתכן שהסבה למעשי פרה היתה הדרישה הנזכרת. אמנם בנוגע ל"מעשי יום הכפורים" אם נעריך אלה לעמית מעשי מלואים, נמצא באמת נקודות דומות ביניהם, המפליאות אותנו והמאשרות את הרעיון, שמעשי מלואים היו להם למופת במעשי יום הכפורים. הישיבה בבית המקדש, ההואה ומספר שבעת הימים המשותפים לשניהם הם היקשים, שמציאותם לא תובן, כי אם בהנחה זו, ומה גם שהכתוב: "כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם", כפי הבנת ר' יוחנן הנזכרת, שהיא כמעט פשוטו של מקרא, מסייע לה.

אולם מצד אחר החנוך בעבודה, אשר הוא לכאורה העיקר במעשי מלואים ויום הכפורים ומטרתם, אינו נושא עליו "מעשי יום הכפורים" חותם מצוה דתית, כי-אם עושה עלינו רושם כאלו הוא פרי מצבה הנמוך של התורה והדעת אצל הכהנים הגדולים בימים ההם. "קורין לפנינו (לפני כ"ג) בסדר היום ואומרים לו... קרא אתה בפיך שמה שכתת או ישמא לא למדת" (יומא פ"א ט"ג). דבר מצוי היה אפא, שהכהן הגדול לא ידע כלל הלכות עבודת יום הכפורים. ובאמת קרוב מאד, שהכהנים הגדולים, שעמדו בימי בית שני זמן רב בראש הממשלה ומורדים היו בענינים מדיניים, על פי רוב לא ישמו לבם לעבודת בית המקדש בכלל והגיוחו אותה לכהנים הדיוטים ובגלל זה לא ידעו לפעמים אף להכיר את הבהמות הראויות להקרבה (2). הן אמת שיוסיפוס בספרו "מלחמות היהודים" מספר, שהכהנים הגדולים היו עובדים את עבודת המזבח בשבתות השנה ובראשי חדשים ומועדי ה'. אך דבריו מוסבים על זמננו, בעוד אשר "מעשי יום הכפורים" הנזכרים במשנה היו נהגים בקרב האומה בתקופה היונית, כאשר אוכיח להלן. היוצא מזה, כי חנוך הבהן הגדול בעבודה לפני יום הכפורים היה דבר נחוץ מאד, למען לא יעשה מדה בעבודת יום הכפורים. וקרוב מאד, ישענין זה, היינו חסרון ידיעתו של כ"ג בעניני עבודה, הוליד את החנוך הנזכר לפני יום הכפורים ואיננו חקוי מעשי מלואים, כאשר שערנו. ואמנם אם נתבונן במעשי מלואים וב"מעשי יום הכפורים" נוכח לדעת, שהדמיון שבניהם איננו שלם. ביחוד נראה במעשי מלואים, שהיו מקריבים כרבנות שונים, מה שלא נמצא ב"מעשי יום הכפורים", ואם נמיה שהכתוב: כאשר עשה ביום הזה וכו' הוא באמת המקור, שממנו "מעשי יום הכפורים" נובעים, מדוע לא קימו וקבלו עליהם לעשות כל מעשי מלואים לפני יום הכפורים? כי-אם עשו מקצתם ושירו מקצתם?

(1) בגמרא פירשו לאפקו צדוקין. אבל נראה, שבעיקר הדבר לא בא כמאן למעט שום דבר, כי אם לפרש שת"ה הם תלמידי משה וסלאי מקומו ובגלל זה דומה ענין יוהכ"פ לענין דמלואים כאשר שם נמסר לו משה וכאן נמסרו לו תיח סלאי מקום משה.
(2) ביומא פ"א ט"ג: ערב יום כפורים שהרית... ומעבירין לפניו פדים ואילים וכבשים כדי שיהא מכיר רגול בעבודה" ורש"י פירש: מכיר סתבונן בבהמות העובדות לפניו, לתת אל לבו בהלכות סדר היום. אמנם מלשון מכיר מוכה, שלא הכיר כלל את הבהמות העובדות לפניו.

אם ציור-דבורי פלוני נכון הוא, אם נתן להאמר כן בעברית: אם המליצה מתאמת-לחקי יטמוש הלשון העברית — זוהי בעיני הקירה חשובה מאד. הבא לצייר, צריך שידע גם לשרטט, ולא זאת בלבד: אמנות הציור היא הכנה טבעית, אבל אמנות השרטוט היא פני ההתמדה והלמוד, לאו כל אדם מוכשר לצייר באמנות; אבל כל אדם מבין ומתמיד ירגיל את ידו לשרטט בקוים נכונים ומדויקים, מתאימים לחוקים וכללים ידועים.

והרבה עושה ההרגל. אם יעמוד הסופר על כל צרוף-מלות שהוא מקישר למאמר שלם וישאל את עצמו: האפשר להשתמש בציור זה כמובן שאני מכונן בו? הנתנו הדברים האלה להקשר באופן כזה? אם יעשה כזה יעמוד מעצמו על כמה מעיות ויתרחק מהן. ומה יהיה לו כראשונה רוב עמל וטרה, נקל לו אחרי כן על-ידי ההרגילות, לפי דעתי מוטב לכתוב בסגנון קשה אבל נכון, מלכתוב בסגנון נוח אבל מקולקל. אנו צריכים זהירות מרובה במקצוע זה: יען כי מפורסם אני בארצות גלותנו. והסופר העברי נמשך לרוב בסגנונו אחרי הלשון המדוכרת בארצו. אם יתמידו הענינים באופן כזה ימימי רבים, תהיה לנו באחרונה עברית-רוסית, עברית-גרמנית, עברית-פונצית, עברית-אנגלית ועברית-יהודית, ואפשר גם עברית-ערבית. ולבסוף לא יבין איש את לשון חברו כאשר יכתוב ויקרא הכל בעברית.

זוכר אני, כי לפני זמן מה קראתי בעתון עברי קטרוג על חכמי היהודים הספרדים במזרח, כי ברובם אינם מבינים את הלשון העברית העתונתית. לי לא קשה. כדי להבין כל מה שכתובים עתה בעברית צריך להבין כל אותן הלשונות המתהלכות בארצות המערב. מהיכן ידע קורא ספרדי במזרח כונות דברים, שאפשר להבינם רק בתרגוםם לרוסית או יהודית המדוברת? לצער-הגדול אודה, כי יש דברים נדפסים בעתונות העברית, שגם אני איני זוכה להבינם, מפני שידעתי בלשון הרוסית, אינה מספקת, וגם בלשון יהודית-מדוכרת איני בקי כל צרכי. ומאד יודע אני את נפש הקורא הספרדי במזרח, שכמה מציורי-הדבורים ומצורפיי-מלים הנהגים בסגנון החדש זרים לו מכל וכל; הקוראים האלה מחכים לתרגום עברי, כדי שבינו את הוירגון העברי הזה.

הגיעה השעה לעמוד על הקלקול המרובה ועל ההפסד העצום היוצא ממנו. הגיעה השעה לחזור מדרך זה שאינה דרך ישרה, לשוב ולחדש את הסגנון העברי המקורי והאמת, מרוב "האירפיות" שאנו מכניסים תדיר אל לשוננו, תהיה באחרית הימים כולה "אירפית" ולא תהיה בה לחלוחית של הרוח העברי, שכלשוננו ההיסטורית.

מעשי יום הכפורים.

הקירה היסטורית-תרבותית.
שנינו (יומא ב.) "שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהרין. היוצא בו שנינו (פרה פ"ג ט"א): "שבעת ימים קודם לשרפת הפרה מפרישין כהן השורף את הפרה מביתו ללשכה שעל פני הכירה צפונה מזרחה, ובית אבן היתה נקראת, ומיזין עליו כל שבעת הימים מכל הטאות שהיו שם. ר' יוסי אומר לא היו מין עליו אלא בשלש ימים ושביעי בלבד. רבי חנניה סגן הכהנים אומר על השורף את הפרה מין כל שבעת הימים ועל של יום הכפורים לא היו מין עליו אלא בשלש ימים ושביעי בלבד." ובכרייתא (יומא ח') אנו קוראים: "אחד זה ואחד זה (דיום הכפורים ופרה רש"י) מין עליו כל שבעה מכל הטאות שהיו שם דברי ר' מאיר. ר' יוסי אומר אין מין עליו אלא שלש ימים ושביעי בלבד."

המורא את הדברים האלה נפשו משתוקקת לדעת את מוצא אלו המנהגים ואת הסבות שהוציאו אותם לפעולות אדם. והנה בגמרא (שם ב') הוכחו שתי דעות בגדון זה. ואנחנו נזכיר כאן רק דעה אחת בשתי נוסחאות, מפני שהשניה אין לה שום יסוד ומטילא בטלה. וזו לשונה בנוסח האחד: "אמר ר' יוחנן משום ישמעאל אמר קרא: כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם, לעשות אלו מעשי

המקדש לשבעת ימים, כמו שהובא אהרן בימי המלואים לאהל מועד וישהה שם שבעת ימים. גם הלשכת שמנת הבגדים לכ"ג ככל יום משבעת הימים דבר קל היה אצלם ולבש אותם בשעת עבודתו, שהיה עובד ככל הימים האלה (יומא פ"א מ"א). אולם כאשר הגיעו למצות הזהה, שהיתה ג"כ אחד ממעשי מלואים, לא יכלו לעשות אותה כראוי, כי במלואים הוּוּ על אהרן מן הדם שעל המזבח ומשם ה' מ' ש' ה' ה' ו' והשכן הזה לא נמצא עוד בימי בית שני (יומא נב: הוריות יב). וכמו שהיה שילרגלי עובדה זו חדלו לעשות את הקרבנות שהזכירו במלואים, כי חיששו שיקרבן לא יהיה לרצון לה', מכיון שלא יכלו לעשות אותו (כתוב 8). אולם על ההואה לא רצו לותר, ואם אמנם שמן המשחה לא היה בידם, על כל פנים דם היה מצוי אצלם. אמנם הדם הזה לא בא מן המקור המיוחד לזה, כי הדם שעל המזבח, שהוּוּ ממנו על אהרן ובניו, היה דם איל המלואים והרי איל כזה לא הקריבו כמעשה יום הכפורים כאמור. ע"כ השתדלו להשתמש לצורך הזהה עכ"פ כדם קרבן, הדומה לקרבן מלואים. והנה אם נתבונן כמעשה איל המלואים, נמצאנו קצתו דומה למעשה שלמים וקצתו והיינו כרוכ בחינות, דומה למעשה חטאת. החזה היה למשה, שהיה משמש כל שבעת הימים בכהונה גדולה (ספרא מכילתא דמלואים י"ד, ירושלמי יומא פ"א), למנה, כמו בשלמים, והבשר נאכל רק לפנים מן הקדעים ורק לזכרי כהונה ורק ליום ולילה, כחטאת. והנה אם אמנם מצאנו דעה, שחושבת קרבן זה לשלמים (ספרא מכילתא דמלואים כ"י), ככל זאת קרוב מאד, כי בראשונה חטאת נחשב בעיניהם, כי הנמודה, המדמה אותו לשלמים, כמעט כאין היא לעמת רוב הנקודות המשותפות לו ולחטאת. גם בלחם הכא עם איל המלואים נהגו כמו במנחה, שמשפטה משפט חטאת ולא כמשפט חלות תודה (שהוא חלות שלמים, כי תודה בכלל שלמים היא). מטעם זה אפוא הנהיגו בין מעשי יום הכפורים, להזות הויה מדם חטאת, שנידמנה שם כאותם ז' ימים, הדומה כמעשה, כאמור, לקרבן איל המלואים. כפי הנראה לא הקריבו חטאות במספר רב, כדרך שהקריבו כל הקרבנות, ואולי מפני זה קבעו הלכה: מזין עליו מכל חטאות שהיו שם, שכונתה המקורית היתה, שלא יבדילו בין חטאת לחטאת לפסול אחת ולהבשיר אחת, כי אז היה אפשר לחוש, שלא ימצאו די חטאות לצרכם, אלא כל חטאת שהיתה שם כשרה להזאה למען ימצאו תמיד חטאת להזות ממנה, ואפשר, שגם תקנה לא הועילה ואירע לפעמים, שבא"ז יום משבעת הימים לא היתה שם חטאת להזות מדמה וע"כ התירו אז להזות ממי אפר פרה, מפני שהיא ג"כ נקראת חטאת. וזה הוא ענין מאמרים: "נכנסו מים תחת דם", אשר לדעתו הוא מכיל הודעה היסודית (9). במשך הזמן הורגלו יותר ויותר להשתמש במי אפר לצורך הזאת כ"ג, עד שבאחרונה פסקו לגמרי להזות מדם החטאות ואז הבינו את החלכה הישנה: "מזין עליו מכל חטאות שהיו שם" שרצונה לומר, שזיו עליו מאפר כל הפרות האדומות, שנשרפו שם.

והנה כידוע תקנו הרבה תקנות בפרה, משום חשש שומא, אל התקנות האלו נמנתה גם התקנה, שזיו על הכהן השורף את הפרה שלישי ושביעי, שהיא

בנוגע להזאה, במעשי פרה, משתמש אמנם ר' יוסי גם כרשון: לא הוּוּ מזין עליו אלא בשלישי ושביעי בלבד, שהיא מורה על מעשה שהיה. אמנם לפי גירסתנו בדברי ר' תנתינ דברי שניהם. והאימוי חד. לעמ' זה כמורה ר' מאיר רק דעתו אך צריך להיות, וע"כ הוא משתמש בלשון: "מזין עליו כל שבעת הימים". ויש לדעת, כי די יוסי חולק לפעמים על מספר מעשה שהיה, ספני שהמעשה ההוא מתנגד לדעותיו. (יומא פ"ה מ"א).

(8) בספרא מכילתא דמלואים יט: אם הביא פר ואחד מן האלים לא יצא ידי קדושה, שני אלים ולא הביא פר לא יצא ידי קדושה שני אלים ופר ולא הביא פר המצות לא יצא ידי קדושה וכשם שהדין במלואים, כן הדין במעשי הכפורים. והנה האיל השני לא יכלו להקריב, מפני שאי אפשר היה לקיים מצות הזאה בדם. הדם שעל המזבח היה דם איל המלואים, שקרב באחרונה מכיון השמן המשחה חסר ובכך גם אם היו מקיימים יתר הקרבנות לא היו יוצאים ידי חובתם ולהביא חטאת שא לא צריך אי אפשר (עין חולין מ"א: זבחים ב. תמורה טו). (9) בגמרא הבבלי (יומא ג.) הובא מאמר זה על שם ר' חייא, אבל בירושלמי (יומא פ"א ה"א) הובא גם על שם ר' ריהודה, שקדם ל' חייא, ובראי הוא מאמר בזמן קדום: ונולדו באפן שהזכרנו. והנה שם בירושלמי יש מולקת בענין זה. דעת ר' יהודה שנכנסו מים תחת הדם, ודעת ר' יוסה, שנכנסו תחת הדם ותחת שמן המשחה. ואם נחזיק בשם ר' יוסה יסתר מאמר זה, שמוכח ממנו, שאמרו למד הזהה במלואים, מה שהוכחנו למעלה, של' יוסי הוא משום חשש שומא, הוא כאלו ולא בתור חקוי מעשה מלואים. ובעבור זה נשעה, ששם די יוסה בירושלמי טעות סופר הוא.

ג"כ גזרה, שמא נטמא שומא, וכן תקנו להפריש אותו מביתו, שמא נטמא אשתו ספק נדה ויבוא עליה, או כגירסת התלמוד שמא יבוא על אשתו ונטמא ספק נדה (יומא ו). פירוש: ובעל נדה טמא שבעת ימים (רש"י שם 10). וכמו שהיה שהדמיון, שהיה בין כ"ג וכהן השורף את הפרה בכחינות אלו, גם לאחר זמן, שהשוו את האחרון לראשון גם בכחינה אחרת, היינו שהושיבו גם את הכהן השורף את הפרה כימי מהרתו בכית המקדש. הנקודות המשותפות לשניהם גרמו בזמן מאוחר לחשוב, כי מעשי שניהם ממקור אחד יצאו, כמו שהזכרתי למעלה.

ננסה נא עוד להגביל זמן התחלת "מעשי יום הכפורים" בקירוב, את הכהן הגדול הביאו ללשכת פרהדין הנקראת (או שהיתה) ג"כ על פי עדותו של ר' יהודה (יומא ה:): לשכת בלווטי. המלות בלווטי ופרהדין הן יוניות ובכך נולדו בקרב עמנו לכל הקודם בתקופה ההלניסטית וגם המנהג להביא את הכיג ללשכה הנזכרת לא קדם אפוא לתקופה זו. וכן החנוך בעבודה שנולד באפן שהזכרנו, לא היה נחוץ עדיין שיונהג בתקופה הראשונה של בית שני עד מות אלעזר הכהן הגדול, בן דורו של תלמי פילדלפוס (שמלך משנת 283 עד 246 לפני ספ"ה). כי כפי מה שנודע לנו מן הכהנים הגדולים שכתקופה היא, מוכרחים אנו להחליט כמעט על כלם (11), שידעו את עבודת הכהנים כל צרכם. ומצד אחר, מוכח ממסכת מרות (פ"ה מ"ד), שלשכת כ"ג לא היתה נקראת לשכת בלווטי או פרהדין, כי-אם לשכת העין (12). ומאחר שהמספר במסכת מרות רומז כנראה על תכנית המקדש שבזמן היותר מאוחר והיא תכנית הכית, ישבנה הירדוס על כרהנו נחליט, שלשכת בלווטי או פרהדין הנזכרת היתה נמצאת בכית המקדש הישן, ולפי זה התחלת מנהג הפרשת כהן גדול ללשכה זו לא תאוחר לזמן הורדוס (13). והנה מנהג השבעת כ"ג, שלא ישנה מעשה הקמרת כיום הכפורים כלי ספק לא קדם לימי ממשלת אדכסנדרה המלכה, כי מנהג זה לא יכול להולד אלא אחרי שעלתה ביד הצדוקים לעשות בעבודת בית המקדש כרצונם, ואחרי שנכרה עליהם יד הפרושים ונצחום. והזמן ההוא החל כימי אלכסנדרה המלכה. אמנם עובדא זו אינה דוחה את ההנחה, ששאר "מעשי יום הכפורים" נהגו כבר בזמן קדום, ובכך אנו משעה, אף על פי שאין ראיה ביד, כי החנוך בעבודה לפני יום הכפורים, שכבר נחוץ היה כימי החשמונאים הראשונים — כי כימי רדיפות אנטיוכוס פנו הכהנים ערף לתורת ה', וכודאי שכחו או לא למדו הלכות עבודת יום הכפורים. ואפשר שגם החשמונאים הראשונים, שמלחמתם אומנותם, עם כל חסידותם לא היו בקיאים בעבודת בית המקדש — הונהג באמת בזמן ההוא וכימי מחלקת הפרושים והצדוקים לא ידעו עוד מוצא זה דמנהג ומאחר שבזמן המחלקת ההיא נחוצה היתה הררישה והחקירה אחרי מוצא חמנהגים, קרוב מאד שאז דרשו בפעם הראשונה את הכתוב: "כאשר עשה כיום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם" כאפן שהזכרנו

(10) לדעתי מאמר ר' יהודה בן בתירה מוכח על "מעשי פרה" כי "במעשי יום הכפורים" אין צורך למעמו, מאחר שבמלואים למדנו, שהביאו את אהרן לאהל מועד וע"כ מביאים גם את הכהן הגדול לפני יוה"כ לבית המקדש ובתכונה ספרושים אותו מביתו. אם לא שנאמר, שר' יהודה בן בתירה לא למד מעשי יוה"כ במלואים וע"כ הוא נותן מעט אחר להפריש כהן גדול. וגם זה איננו רחוק.

(11) אלישיב ויודע חיו בימי נחמיה ואכפס כבד על כל המתרשים במצות התורה ואולי יגע ויחנן שמש בכהונה גדולה בחייו (יש ע"כ סמך לזה). ידוע ושמעון הצדיק ואלעזר היו יראי ה' ואין ספק שידעו את חובתם ומלאות כהונתן, ומה גם שמעון הצדיק החכם הגדול בתורה, רק מהונוי אבי שמעון הצדיק לא ידענו מאוסה ובודאי לא נבדל ביראת המא ובמלווי הובתו סחבדיו שלפניו ושלאחוריו. כי התקופה ההיא היתה מוכשרת לכך. ואולי לא נהמא אם נבקע קץ התקופה ההיא, ואת אומרת התקופה של יראת המא ומלווי הובתו, בעת מות שמעון השני (סביב לשנת מאה ושבעים ושש לפני ספירת הנוצרים) עין מה שכתב בזה בעל מורה נבוכי הזמן ובעל דורות הראשונים.

(12) ונראה כי לשכת בלווטי, שכתב הינועצים — כי בלווטי בלי ינועצים — היתה המקום, ששם נאספו הינועצים והמתיקו סוד. ומאחר שלא נזכרה במסכת מרות, לשכתו ולעמ' זה הזכירו שם לשכת הגזית, ששם סנהדרי גדולה יושבה, קרוב הוא, שהינועצים הם סנהדרי גדולה (גם דעת שירר שבלווי הם סנהדריין, אבל אינו סופך בזה על ראתנו). והנה כאשר החלו לנהוג להפריש את הכהן הגדול לבית המקדש לפני יוה"כ, עדיין עמד הבית הישן על עמדו, ושם לא היתה לשכת פניוה, שהייתה לשמש בתור דירה לכ"ג. בגלל זה הוכרחו לתת לו מקום בלשכה שהיתה מיוחדת למטרה האחרת. ובתרו בלשכת בלווטי ספור שהבהן הגדולהיה ראש הינועצים ומצוי שם יותר מישאר כל אדם. אולם כאשר הדש הורדוס את בית המקדש, בנה לשכת להסנהדריין לכדה והיינו לשכת הגזית ולכ"ג לבדו והיינו לשכת העין. (13) הורדוס מלך משנת 37 עד 4 לפני ספ"ה והתחיל לבנות את ביהמ"ק בשנת 19 בחדש יאנואר (ג'ק).

והנהיגו את "מעשי יוה"כ" האחרים, כאמור למעלה. לכוב. צבי ק א ר ל.

חיים דיאמאנט
ליבה בלומענגרמאנין
מאורשים באלול תרע

קראקא טארנוב
ארשת שפתי לא אמנע מחביע מקרב לבי במז"ט לירידי הר"ג החריף מויה אליעזר לויטער להתקבלו לרב אב"ד בק' מרמבובלא. מז"ט להוריו.
יצחק צימער — דבראנוויץ.
מעמק לבי אברך מחיזת את ש"ב מר שמואל יהודה רייזבערג בכניקוב לחתונתו מ' וזה בלומענגרנג כמיטשין.
דוד רייך — סנדובא ווישניא.
ברגשי גיל נברך את רענו מר חיים סאמועל במז"ט לחתונתו עם מ' מיכא קאנארעק בראדמישל ע"ג סאן.
ישראל מרדכי צעללנער וזו, זאב פינקעס-פעלד — ניעפאלאמיצע.
מקרב ולב ענוה אברך במז"ט את רעי יקירי מר חיים סאמועל לחתונתו. מז"ט להוריו.
יוסף קאנינסכוך — ניעפאלאמיצע.
נגיל וחדוה אביע במז"ט לירידי החביב מר מנשה בורמא לחתונתו. מז"ט להוריו.

אלימלך צוגהאפט — זבידניוב.
באהבה נברך מקרב לבנו במז"ט את חברנו מר צבי אייכמאן לארוסו.
חיים שאול מייעל, דוד מערי, אהרן זאב אלמפארן, במז"ט נברך את ירידנו מר צבי אייכמאן לארוסו עם מ' חנה שווארצוואלד.
נתן מאנדעל ורעיתו — גרודק.
מעמק לבי הנני מברך במז"ט את רעי היקר מר צבי אייכמאן בגרודק לארוסו. מז"ט להוריו ולאחיותיו. אלימלך הויזער — לובאטשוב.
במז"ט אברך את רעי מר צבי אייכמאן לארוסו. יוסף ווייס — גרודק.
ברכות אושר היותי ידידותיות ואנכי: ברכת שנה טובה שולח בדרך הזו לחברו מר מנחם מגדל קורץ מסכת ארוסו, רעו זאב דוב נאכמאן — טרנוב.
הננו מברכים במז"ט את רענו מר מנחם קורץ בטרנוב לארוסו. ש. ויזנפלד, ח. ווסרמן, י. וולד, קראקא.
מעמקי לבותינו נגיש ברכותינו במז"ט לאחותנו האהובה מינדל ואת חתנה מריעקב מרינשער בגרליץ לארוסו. האחים יצחק ופנחס מרינשער, גראכאוויצע. בלב מלא רגשי אהבה הנני מברך אתכם ירדי וקרובי בברכת שנה טובה ומצליחה ובברכת ציון.

יהודה הזנפרין — רוזניוב.
מעמק לבי מעלה ברכתי ברכת מז"ט לראש ירדי מר ירמיה לייכאוויטץ מפה לארוסו עם מרת פרידא הערצבערג מלובאטשוב. מז"ט להוריו.
חנינא חיים — טרנוב.
מעמק אניש את ברכתי לחברי וירידי כנפשי מר ירמיה לייכאוויטץ לארוסו. אלטר קינסמליך — טרנוב.
ברגשי אהבה וירידות אברך את ירדי מר ירמיה לייכאוויטץ לארוסו. נפתלי איש-שלום.
את ירדי ורעי מר ירמיה לייכאוויטץ הנני מברך בברכת מז"ט לארוסו. מאיר הויזער — טרנוב.
מקרב ולב עמוק הנני מברך ברכת מז"ט את ירדי מר ירמיה לייכאוויטץ לארוסו.

יהואל אגוז — טרנוב.
מלב מלא רגש אניש ברכתי במז"ט לירידי מר ירמיה לייכאוויטץ לארוסו. ליב קירשבוים — טרנוב.
ברגשי גיל וכבוד אביע ברכת מז"ט לירידי מר ירמיה לייכאוויטץ לארוסו. אבנרוד פייערליכס — טרנוב.
מלב מלא רגשי אהבה אברך במז"ט וכוח"ט את ב"ד מר ירמיה לייכאוויטץ בטרנוב לארוסו. מז"ט וכוח"ט להוריו היקרים. דוד לאנדא — מייעלעץ.
במז"ט וכוח"ט מקרב לבי הנני מביע להמאורסים החככים מר ירמיה לייכאוויטץ פה ומ' פרידה הרצברג בלובאטשוב. י. ל. וויינרעב — טרנוב.

הנני מברך את אחותי מ' פרידה ואת חתנה היקר. מר ירמיה לייכאוויטץ בטרנוב במז"ט.
חיים הערצבערג — לובאטשוב.
הנני מברך במז"ט רעי מר אשר זינגר לארוסך עם מ' העני ראמער בגרליץ. משה טויב — דמביץ.
במז"ט לירידינו מר ד"ר שמואל זלנפרנד ברימנוב לחתונתו עם מ' שיפר בטרנוב.
יעסב יצחא אגנלהרדט, ליפא פרפר — בימש.
הנני מברך את כל שארי וירידי לשנה החדשה ואת מר ישראל ליכטר לחתונתו. י. גלרנטר — וויץ.

קאנקורו

הנהנת החבורה דת"ת פה סאניק מבקשת שני מלמדים חרדים, על הראשון להיות לו ידיעה רחבה בגמ"ת ומסביר טוב, שיוכל להספיק לתלמידים משלש עשרה שנים ולמעלה. ועל השני לידע בטוב מקרא כודש ויודע תנ"ך באר הטיב ואמנתו תהיה להספיק לתלמידים מבני שיש שנים ולמעלה.
שכרם לשנה לכל אחד אלף בתרים לכד דירה, מכתבי בקשה להצריך לאחד מהה"מ עד א"ח סוכות הבוע"ל ישראל מייער שלום סאביל.

כה דהתרא עדיף!

בל החפץ לגלח הזקן בהתר ולא באסור יקנה ממני את אבק-הגלוח החדש

EXCELLENT

בשמו כן הוא, טוב ויפה ורחוץ נעים ומועיל לגלוח הזקן ברגעים אחדים עצהווי"ט. הירא דבר ה' יוצא כזה ידי חובת המקום וי"ח הכריות. מחיר תבה אחת בתר וחצי. שתי תבות שני בתרים וחצי. ע"י נאכנאהמע לא ישולח. כתיבתי עתה.

MOSES KATZ

JERUSALEM, Palästina,

Poste restante

לפנים היה מושבי בלנדון.

אינען שו"ב

מיט צייגניססען פאן רבנים יראים, ניכט עלטער וויא 30 יאהרע זוכט דיא חברה מחזיקי הדת אין אנטווערפען. זיך צו ווענדען אן

Dr. Wolff, Hoptand 43 Antwerpen.

Prawdziwe Schichta Mydło

z marką „Jeleń“

prasowane jest tak:

Główna fabryka Jerzy Schicht T. A.

znajduje się w Aussig, w Czechach.

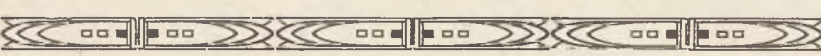
Fabryki filialne istnieją w Wiedniu, w Mor. Ostrawie i w Ringelshain w Czechach.

Jest to wyłącznie austriackie przedsiębiorstwa, pracujące wyłącznie austriackim kapitałem i właścicielami są Austriacy.

דער ספר

ספר זקן ונכד לקורות השתלשלות החסידות סיבות רבני הנעשים הקדוש ויעיל על דורו זה, וקורותיו כל האמוראים הקדושים, אורו לאומות, נשאי דגל החסידות וללדיה מאז ועד עתה, חובר בשפה הגרמנית מאת הח"ח הסופרים החוקר המקובל, נור החכמים ומאז החסידים, מוחררי אורח מארקוס שלישיא. הספר היה הוא הדין בספרותנו, כי עד עתה לא נכתב שום ספר, שיוספר באריכות תולדות החסידים והחסידות כמו הספר היפה ועשה יעשה גורל כהנל. מחירי ספר זה 12 מ. לחשינו בכמהים של S. MARCUS Buchhandlung in HAMBURG Schillerstr. 79.

זה עתה יצא לאור ספר מקור הברכות התפלות, הקריאות וכל חלקי הסדר למיניהם ולתולדותיהם מראשית יסודתם עד אחרית תוצאותיהם. מאת זאב יעבץ. מקחו 4 קראנען עם פורטו. בהקדם משלוח הכסף. W. JAWITZ, BERLIN N. 24.

אתרוגים

כמו שנה שנה בן גם שנה זו הנני עומד הבן לשרת כל הקונים אשר יפנו אלי ע"ד אתרוגים לולכים והדסים וכן אתרוגי ארץ ישראל נגד פראוויזיאן קמץ על צד היותר טוב, וישבעו רצון הן מטוב הסחורה והן מהמקחים. ואל ימעוכם הפרייוליסמען מסוחרים ידועים כמריעסט הידועים כבר על פני תבל בנכליהם ופורשים רשתי הפרייוליסמען באותיות גדולות ומזהירות לתפוס בהם התמימים הכוטחים בהם.

על ישרתי ואמונתי יעידו ויגידו הקונים העומדים עמי בכרית מסחר זה שלשים שנה. בתוכתי MARCUS SILBERSTEIN TRIEST או SALOMON SILBERSTEIN או Obsthändler Krakau.

הסתדרות אמנה

(KREDIT-UNION)

סניף חדש בקראקא רחוב גראדזקא 32

המשרה פתוח בכל יום משעה 9 עד 1 לפני הצהריים ומן 3 עד 6 אחר הצ. בשבת ויו"ט סגור.

תכלית מוסד הבנק הזה של אגודת-שותפים גדולה היא להרים המצב הכלכלי של יהודי גליציה במתן הלואות בזול, תמיכת כל התאמצות להסתדרה המתגלה באיזה מקצוע כלכלי, וכיחוד ביסוד מחסוני תעשייה ואגודות כלכלה מכל המינים ועזרה בדרך בנקים מרכזים במפעלי עסקים של סוחרים ובעלי מלאכה יהודים.

הננו מזמינים את אחינו בכל מקום שהם, לקנות מניותינו בנות 25 כתרים.

ולהפקיד אצלנו פקדונות כסף

נגד 4% אחוזים ממאה עסקא.

הנהגת הקרדיט

יצא לראשית השנה לוח ספרותי לילדים ולנערים לשנת תרע"א בשם: ימי נעורינו

- המועד: המויל: אגודת המורים באוסטריה. תכנון: (1) לוח שמושי; (2) השמשון—שיר—י. פיכמן; (3) הסלאכות—ספור—צ. שרפשטן; (4) בעריסה—שיר—ש. פינסקי; (5) באביב—שיר—י. הפטמן; (6) בגן—ספור—מ. קליינמן; (7) הילד והפרח—שיר—י. פ.; (8) הגשם—שיר—מבשין; (9) המצויא—חזיון—י. פרנהוף; (10) סחה—שיר—ש. פינסקי; (11) שונאי ישראל—מעשיה—י. ב. לבנר; (12) האכר העברי—שיר—מ. הארטינר; (13) אהבת בן—ספור—ב. פראדקין; (14) ערבית—שיר—י. הפטמן; (15) החמד הראשון—ספור—ג. זינגלבוים; (16) יהודה גרוזובסקי—תולדותיו עם תמונתו—מ. פרויזנט; (17) מכתבים אל אהי—צ. שרפשטן; (18) חלם עיר הטפשים—הלצות—חלמאי; (19) מבתי הספר וספריי התלמידים—קורספונדנציות.

הלוח נדפס בהדור מצוין וכלו מנוקד. השפה קלה ונוחה מאד. התכן מענין. "ימי נעורינו" הוא הופעה מיוחדת במינה בספרות הילדים העברית והוא יהיה לקראו למקור עונג ושעשועים ותועלת לאומית, בהעירו בקרבם אהבה לאומה העברית, לשפה העברית ולכל קניני היהדות.

חובת ההורים—להמציא את הקבץ לכניהם ובנותיהם, וחובת האגודות הציונות וכל חובכי החנוך העברי—להפיצו בקהל.

כל פרי ההכנסה מוקדש ליסוד הוצאת ספרי מקרא לילדים. מחיר הקבץ כתר אחד, בעד המשלח עשרים הלר. — לפנות אל: N. SIEGELBAUM, Schulleiter, DROHOBYCZ (Galizien).

הד הזמן

עתון יומי ספרותי, מדיני ואינפורמאציוני בתוספת ירחון גדול, ביבליותיקה של הד הזמן, תנאי החתימה עם המשלוח:

על העתון "הד הזמן" בלבד בלי הביבליותיקה בחייל: (ג'ס בשבוע) לשנה 10 רובל, (במשלוח יומי) 13 רובל לשנה. עם הביבליותיקה בחייל: (ג'ס בשבוע) רובל 12.60 לשנה, (במשלוח יומי) 15.60 לשנה, ולפי ערך זה המחירים לחצי שנה, לרבע שנה ולהדש אחד.

פרס לחותמי "הד הזמן" ספר "ערוך השלם"

ליקסיקון רב הכמות ורב האיכות ואנציקלופודיה רבה לספרות התלמוד והמדרש שיש בו גם באורים להרכבה מאמרי חז"ל בתלמוד ומדרשים, מכיל בערך 450 גליונות 3.600 צד כפול 7.200 עמוד. מאת רבי הנוך יהודה ואלכסנדר קאהוט.

ספר "ערוך השלם" של הרב קאהוט ז"ל, בשעת יציאתו הראשונה עלה מחירו בערך 45—70 רובל, והאידנא נמכר כולו והוא יקר המציאות מסש, על בן עלה מחירו עכשוו לסך 60—70 רובל. הוצאת "הד הזמן" מדפיסה את הספר, "ערוך השלם" עם כל הוספותיו, בלי שום השמטות בפורמאט גדול ומפואר, בחידוד מצוין ועל נייר משונה למאד בשנים עשר כרכים גדולים, כרך אחד כל רבע שנה החלל סהרבע, אפריל—יוני שנת 1910 ובסר בהרבע, יאנואר—מארס, שנת 1911.

הכרך הראשון של "ערוך השלם" כבר יצא ונשלח לחתומיו ועוד שני כרכים יוצאים לאור ע"י "הד הזמן" במשך שנת 1910, בסוף אלול ותשרי.

כל כרך בודד של "ערוך השלם" הוצאת "הד הזמן", מכיל לא פחות מן 36 גליונות בפורמאט גדול של קווארטא 288 צד 576 עמוד.

המחיר עם המשלוח של כל כרך בודד לחותמי "הד הזמן" בחוץ לרוסיה: רק 1.80 רובל. האדרס: „HEED-HASMAN“ WILNA (Rusl.)

ספר טוב חנם!

כל הקונה מיוזנו את הספר הסנציונלי רב הענין חידות ההגדות הנפלאות על דבר עשרת השבטים בעד שני כתרים יקבל עמו יהד ספר טוב וגדול כמוהו הנם וחפשי. בספר הזה יזכה רק מי שיקנה מעכשוו. שום יודע עברית ואוהב ספרים אל נא יפסיד את שעת הכשר הזאת. — בזקפה (נאכנאהמע) אין כדאי לשלוח כי מחיר דוקיפה בבית הדואר 55 הלר.

טאפעלטרובען

אללערדיינסטע דעסערט סארטען זיסס, נראססערע, מעגליך פריש פאס שטאק 3 הילא קאללי מאנען — 3. ביענעהאנז, פיינסטע קוואליטעט 5 קילא קר. 9.50 L. ALTNEU, Versecz 15, Ungarn.

האמעל וועסטוראציאן כשר
לבע"ב יהודים של
שלום אהרן ראזענטאל
בלבוב, רחוב רועניצקא 13
מעלעפאן נו" 1314

VERLASSLICH ORTH.
כשר RESTAURANT
des JACOB PINKAS
WIEN II., Lilienbrunn. 9.

nach dem Grand Hotel National, Romania u. Russie.
דעפערענצען: הרב האמן מו"ה יעקב פירסט נ"ו רב דשיפשויל ווינ.

מורה
המשמשה זה כבר בבי"ם עברי והיודעה את חקי הפרגוניה על בורים מבקשת משיחה. לפנות אל
EFRAIM KRESSEL, KOSSÓW

זיכטיגסטער דאנרעלס - אונטערריכט

איך ערטיילע אינטערעס און איינפאכער אונד דאפעלטער בוכהאלטערע, אין וועכעל אונד האנדעלסקונדע, קויפמאנישע רעכענען, באקד ווענען אוי. באקדעכענען, האנדעלקאמפאנענען, גרונדלויבען אונטערריכט אין העבראישער, דייטשער אוי. פראנצויזישער שפראכע זאוו אין עספראנאטא אונד סטענאגראפיע. דער אונטערריכט איז גער טיילט אין צוויי קורזען, יעדער קורז א 6 סאנאד טע. נאך יעדעס קורז שטעללע איך מיינע שילער צור פריפונג אויב דער האנדעלקאמפאנענען אין לעמבערג צו.

איך נעהמע אויסווארטונג שילער אין פענסאן אויב. צופרידענהייט נאראנטירט.
M. WUNDERMANN, STRYJ
k. k. Gerichtl. Sachverständiger
in Waren u. Bankbuchung.

הוצאת "השרון" פשיסויל.
יצא לאור

שפתנו חלק שני
מאת
רפאל סופרמן
צבי שרפשמן
מקראה עם תמונות וציורים לשנת הלמודים השנית.

הספר הזה הוא היתרדי בין ספרי הלמוד, שהוא כתאים התאמה גמורה להתפתחותם השכלית ודיעותיהם בשפה של פעוטים משנת הלמודים השנית. שפתו קלה מאד, יפה ופויטית ותכנו מענין למשוך את הלב. הספר מכיל מלבד שפע תמונות וציורים, שיחות, ספורים, משלים ושירים, שנתבררו בהקפדה יתרה, גם אגדות היסטוריות ועממיות בהמדות, הנותנות ספוק להפנטסיה העשירה של התינוק ומזון לרגשותיו האלוהיים.

שפתנו חלק שני היא מקראה שאין כמותה לקלות השפה ויפה, להתאמה דיקנות לגיל הילדים ודיעותיהם, לתכן מענין ולהודור אסתתי מצוי. מחירו K. 1.50 נמצא אצל כל בתי ספר הספרים. המכירה הראשית בגליציה
Amkraut & Freund, Przemyśl.

Wyd.: { Naftali Hof
S. M. Laser
Odpowiedzialny redaktor: S. M. Laser.
Drukarnia M. Lenkowieza w Krakowie.
Bozego Ciala 22.

Newyorker Germania

Lebensversicherungsgesellschaft.

Versicherungsstand am Schlusse des Jahres 1905 . . . . . K. 539.686.228.—
Stand der Activa laut Bilans Ende 1905 . . . . . 176.528.370.—
Einkünfte von Assekuranz Prämien und Zinsen 1905 . . . . . 30.748.986.—
Ueberschuss vom Jahresumsatz . . . . . K. 2.215.336.— }
Reserven v. früheren Jahren für Dividende . . . . . 11.718.647.— } 13.934.003.—

Folgende Vorteile bietet die Newyorker Germania ihren Versicherten:
1) Sie gewährt die ersten Dividenden schon nach Ablauf des ersten Jahres;
2) die Polizzen behalten ihren Wert nach 3 Jahren der Ausstellung sogar wenn die Versicherten durch Selbstmord oder Duell starben, und auch in Fällen, in welchen der Antrag objectiv falsche Deklaration enthält; 3) Reise um die ganze Erdkugel unterliegen keine besonderen Prämien; 4) ebenso brauchen im Kriegsfall die zu den Waffen Berufenen keine besonderen Prämien zu zahlen; 5) nach 3-jähriger Versicherung kann der Versicherte, bei Einstellung weiterer Entrichtung der Prämien, über die Polizze frei verfügen, gemäss der in der Polizze ersichtlichen Instruktion.

General-Agentur für Westgalizien:
Sigmund Gleitzmann, Krakau
Jasnagasse 5.
Agenten unter günstigsten Bedingungen gesucht.

Erstes und Grösstes
Gramophonhaus
JOSEF WECHSLER
Engros & Endetail
Lemberg, Sykstuska 2. Krakau, Grodzka 71.

גענעראלפערטער דער גראמאפאן אקציען - געוועלשאפט
מיט מארקע, שרייבענדרענגעל
גרעסטעס לאגער פאלישער, דייטשער, העברעאישער אונד
יידישער פלאטען מיט מארקע, ענגעל.
20.000 פלאטען ערסטגרעסטער קינסטלער
שטעטס אס לאגער-
לעמבערג, מעלעפאן II 2033
קראקוי, מעלעפאן 461
רעפערטאטורמיינע אונד ווערקשטעטע אס ארבעט בעסטע אומטויש-
בעדינגונגען. — פרייזקאטאליאג גראטיס אונד פראנקא.

המורה היותר מרובה
של
ספרים עבריים והתנכיים
הוא בבית-מסדה הפפרים של
L. FORTGANG, Krakau
לקמרויים 20-3 ספרות העברית
והתנכיים 4-2 ספרות התנכיים
ישולח בקר 20 חלק במקומות.
לקונים הים.

M. Gutwirth, Bochnia
liefert Knochenmehl und
Thomasmehl in jeder
Gehaltslage zu sehr billigen
Preisen.

Bücher Lieferung gegen Monatsraten
Graetz, Gesch. d. Juden 13 Bde.
Meyers, Convers. Lexicon 20 „
Brockhaus „ „ 17 „
Spamers, Jll, Weltgesch. 11 „
Brehms Tierleben 11 „
Leifner, Literaturgesch. 4 „
Kaufm. Bibliothek 5 „
Weltall und Menschheit 5 „
Allgem. Naturkunde 10 „
Sämtliche Klasiker (illustr.)
Gediegene Belletristik „

Bücher-Lieferung gegen Monatsraten
Alles in neuesten Auflagen,
prachtvoll gebunden liefert gegen
Monatsraten von K. 5.— aufwärts:
A. WEISSMANN
Podgórze, (Galizien).

Kaufm. Fern-Unterricht!
בוכפיהרונג (אלע מעטאדען) האנדעלקארעספאנ-
דענען, דייטשע שפראכלעהרע, קויפס. רעכענען, האנדעלס-
עט וועכעלרעכט, ווארענקונדע, געאגראפיע, שענשרויבען,
וועלטגעשיכטע, עספראנטא-וועלש פראכע,
סטענאגראפיע, (אלע סיסטעמע) א. ה. ו. קאנן יעדערסאנן
אָהנע בעזאנדערע פאָרקענטניסע אים ברועפליכען וועגע
אונד אין קורצער צייט גרינדליך ערלערנען. — האַנאָראַר
סאָפּסיג. — בייא גלייבצייטונגער טיילנאמע אן 4 לעהר-
פעכערן.
STENOGRAPHIE GRATIS.
אנפראגען נור געגען רעטורקארטע, פראספעקטע K 0.50
ערפאלג גאראנטירט.
Erstes commercielles Unterrichts-Institut.
Abteilung für briefl. Unterricht
A. WEISSMANN, Podgórze Krakau H-E

פערזארגעט מעדכען.
דיא דענקבאר בעסטען שאנצען צור ערלאנגונג איינער הייראטס-אויס-
שמאטונג לויט גרעסטע דער זיך פערטעהרענדען מיטגליעדערצאהל. בעטעט דער
Wohlfahrtsverein z. Heiratsausstattung jüd. Mädchen
in Tarnów
דערזעלבע האט וואָהרענד דער קורצען צייט זיינעס פעשטאנדעס צורקא 20.000
קראנען אויף הייראטסאויסשמאטונג בעצאהלעט. עט צור זיכערונג דער הייראטס-
אויסשמאטונג לאנגערצאהלענדער מיטגליעדער איינען אייזערנען פאָנד געגרינדעט.
אויף וואונש ווערדען פאן דער קאנציליא **בערנהארדינערגאסע 1**
אויסקינפטע אונד דרוקסארטען ערטיילט.

Buchführung
Korrespondenz
Schreibschrift
Kaufm Rechnen
Konlor-Praxis
erlernen Sie
brieflich vom
geräthlichen Bücherrechen
F. Simon.
Abt. B. U. 13
Berlin W. 62. 13

Verlangen Sie gratis Probeaktion

Kronen 5000 Verdienst
zahle dem Jenigen, der nachweist, dass meine Wunder-Kollektion
300 Stück für nur Kron. 5.90
nicht ein Gelegenheitskauf ist u. z.
1 echt schweizer Syst. Roskopf-Pat. Remont.-Taschen-Uhr genau gehend und pünktl. regul. mit schriftlich 3-jähriger Fabrikgarantie, 1 amerik. Gold-double Panzerkette, 2 amerik. Golddouble Fingerringen (für Herr u. Dame) 1 engl. vergoldetes Garnitur bestehend aus Manschetten-, Kragen- u. Brustknöpfe, 1 amerik. Taschenmesser
1 eleg. Seidenkravatte Farbe u. Muster laut Wunsch, neuest. Fason, 1 pracht. Kravattennadel mit Simili-Brilliant, 1 reiz. Damenbroche letzte Neuheit, 1 nützl. Reise-Toilette-Garnitur, 1 eleg. echt Lederportemonai 1 Par amerik. Boutons mit imit. Edelsteine, 1 Salon-Album schönsten Ansichten der Welt, 1 pracht. Hals-oder Haar-Collier von echt Orientalischen Perlen 5 Indische Wahrsager Teufel zerstreut jede Gesellschaft u. noch 250 Stück div. Gegenstände in jedem Hause nützl. u. unentbehrlich sind. Gratis—Alles zusammen mit der eleg. System Roskopf-Pat. Taschenuhr welche allein dss doppelte werth ist, kostet nur Kron. 5.90 — Zu beziehen per Nachnahme durch
S. Urbach's Weltverandhaus
Krakau, Nr. 15
N. B. Bei Abnahme von 2 Packete wird 1 engl. Rasiermesser oder 6 Stück Taschentücher gratis beige-packt—Für Nichtpassendes Geld sofort retour.

שוין ערשינענען גרשם באדער'ס
יודישער פאלקסקאלענדער
זעכענענטער יאהרגאנג
טייט פאָלגענדען אינהאלט:
אינפארמאטיווער טייל:
(א) לוח לשנת תרע"א. (ב) מנהגים מכל השנה. (ג) שמעספערטאריס. (ד) פאָסט. (ה) טעלעגראפ. (ו) יודישע אדוואקאטען אין גאליציען. (ז) יודישע ערצטע אין גאליציען.
ליטעראטור און לעבען:
(א) גרשם באדער: מענשען און לעבען (מיטען און געטאלטען). (ב) דר. חיים זושטאלאווסקי: געטער און רעליגיאנען. (ג) סאקס נאָרדוי: הערצל און זיין בעדייטונג (מיט 2 בילדער) (ד) יהואש: די קעניגן פון שבא (געריכט). (ה) ראובן פאהן: אויב פרעמדער ערד (א קאראמיש מעשה'לע). (ו) ג. ב. בילוי (א בלעטל זכרונות). (ז) מאיר הארטינער: עסמא (געדיכטען). (ח) משה פערנאהף: לייבע (צוויי סקיצען). (ט) צבי שפינער: די רעפארם פון אונזער ביהנע. (י) דוד קלינגהאפער: דאָס אלטע הויז. (יא) יעקב מעסטעל: אין דער פרעמד, אין יאָך, פערלאזט, (געדיכטען). (יב) י. וויינלען: דר. היינריך אבעל (באראקטעריסטיק). (יג) יעקב לויטשען: צווישען נאכט און טאג. (יד) ג. ב.: פון ליטעראטור און לעבען.

פרייז 70 העלער.
בריעפמארקען פון אלע לענדער ווערען אָנגענומען. אדרעסע:
GUSTAV BADER, LEMBERG
Pełtwna 13.

הגימנאזיום הריאלי היהודי
בסטאָראָזנעטן.
לביית-הספר התכוני הזה, יש כל זכות ויפוי-כה של בהים התיכונים של הממשלה בכל עניני חול. החנוך העברי רחב ועמוק בכל מקצועות התחומים: תנ"ך עם רש"י, גמרא עם תוס', שלחן-ערוך, תולדות היהודים וכתב ולשון עברית. כשבתות וימי סגור ביה"ס. מנהל למודי הקדש הוא ההיג מו"ה משה דוד גראס. לפנים רב בלוצערן, גיסו של מייסד ביה"ס הרה"ג דר. יונג באונג. בראד. בחדש מאי נפתחה מחלקת ההבנסה לנסיון הכניסה, בלי נסיון הכניסה לא יקובל תלמיד לכן נחוצ להיות מן המקדימים.
Verwaltung des jüd. Privat-Realgymnasiums
Storozynetz (Bukowina).